

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік виробничих запасів та аналіз ефективності їх використання на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «ЛАВАНДА»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0712-оа-дн спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньої програми «Облік і аудит»

В.В. Павлович

Керівник к.е.н., доцент Удодова Я.В.

Рецензент к.е.н., ст. викл. Гороховець Ю.А.

Запоріжжя – 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний  
Кафедра обліку та оподаткування  
Рівень вищої освіти магістр  
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»  
Освітня програма «Облік і аудит»

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_ Н.М. Проскуріна  
«\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 року

**З А В Д А Н Н Я**

**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ**

Павлович Валентині Володимирівні

1. Тема роботи: Облік виробничих запасів та аналіз ефективності їх використання на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «ЛАВАНДА» керівник роботи Удодова Яна Вадимівна, к.е.н.,

затверджені наказами ЗНУ від 01.05.2023 р. № 651-с, від 18.09.2023 р. № 1477-с.

2. Строк подання студентом роботи 12.02.2024 року

3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку на ТОВ «ЛАВАНДА»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): визначити теоретико-методичну сутність виробничих запасів; дослідити облік надходження та використання виробничих запасів на ТОВ «ЛАВАНДА»; проаналізувати виробничі запаси на ТОВ «ЛАВАНДА».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить: 14 табл., 8 рис., 19 формул.

### 6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Удодова Я. В.	14.08.2023	14.08.2023
2	к.е.н., доцент Удодова Я. В.	18.09.2023	18.09.2023
3	к.е.н., доцент Удодова Я. В.	30.10.2023	30.10.2023

7. Дата видачі завдання: 20.06.2023 р.

### КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	Липень 2023	виконано
2.	Написання вступу	Серпень 2023	виконано
3.	Виконання першого розділу	Вересень 2023	виконано
4.	Виконання другого розділу	Жовтень 2023	виконано
5.	Виконання третього розділу	Листопад 2023	виконано
6.	Написання висновків	Грудень 2023	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Січень 2023	виконано
8.	Подання роботи на кафедрі	Лютий 2024	виконано

Студент \_\_\_\_\_ В.В. Павлович  
( підпис )

Керівник роботи \_\_\_\_\_ Я. В. Удодова  
( підпис )

**Нормоконтроль пройдено**

Нормоконтролер \_\_\_\_\_ В.В. Сьомченко

## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 112 с., 8 рис., 14 табл., 19 формул, 3 додатки, 77 літературних джерел.

ОБЛІК, ВИРОБНИЦТВО, КАЛЬКУЛЮВАННЯ, СОБІВАРТІСТЬ, ВИТРАТИ, МЕТОДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗ, ЕФЕКТИВНІСТЬ

Об'єктом дослідження є процес обліку виробничих запасів та аналіз їх використання на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Лаванда».

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій з обліку та аналізу виробничих запасів та надання пропозицій щодо його вдосконалення, а також пошук шляхів вдосконалення обліку виробничих запасів та їх використання.

Методи дослідження – аналіз та синтез; системний аналіз; причинно-наслідковий зв'язок; абстрактно-логічні методи; метод моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку виробничих запасів підприємства для забезпечення інтересів користувачів у сучасних економічних умовах.

Основні результати, що відображають наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

- розроблено класифікацію виробничих запасів за напрямками використання у виробничому процесі та з урахуванням принципів діючої нормативної бази обліку виробничих запасів, що дасть змогу визначити місце кожного матеріально-технічного ресурсу в системі планування, нормування і контролю;

- обґрунтовано доцільність застосування методики для

визначення оптимальних нормативів виробничо-експлуатаційних запасів матеріально-технічних ресурсів на підприємстві та основних принципів, на яких ці розробки будуватимуться;

- виявлено взємозв'язок між складовими запасів підприємства та витратами, пов'язаними з їх утриманням, що дає можливість оптимізації управління запасами, їх ефективного використання, мінімізації витрат;

- запропоновано ввести в облік додаткові аналітичні рахунки, які значно полегшать комп'ютерну обробку документів та дадуть можливість уникнути допущення помилок при оприбуткуванні чи списанні матеріалів; також для контролю їх документального оформлення;

- запропоновано для підвищення ефективності використання виробничих запасів, для забезпечення виробничого процесу матеріальними ресурсами при їх сезонному надходженні створити сезонний запас, що обумовлюється сезонним характером заготівлі сировини та сезонним характером її доставки.

Практичне знання отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення методики обліку виробничих запасів. Рекомендації, що сформульовані в роботі, спрямовані на поліпшення якості обліково-аналітичної інформації, значне збільшення рівня її оперативності та аналітичності, створення наукової основи для прийняття ефективних управлінських рішень.

## SUMMARY

Qualifying work: 112 p., 8 rice, 14 tables, 19 formulas, 3 additions, 77 literary sources.

ACCOUNTING, PRODUCTION, CALCULATION, COST, COSTS, ACCOUNTING METHODS, ANALYSIS, EFFICIENCY

The object of the study is the process of accounting for expenses and calculating the cost of production at Lived Liability Company “Lavanda”.

The purpose of the qualification work is the scientific substantiation of theoretical provisions and the development of practical recommendations for accounting and cost analysis and the provision of proposals for its improvement, as well as the search for reserves for increasing the effectiveness of cost calculation in the non-contractual method at the Lived Liability Company “Lavanda”.

Research methods – analysis and synthesis; system analysis; causal relationship; abstract logical methods; modeling method.

The scientific novelty of the obtained results lies in the substantiation of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations for improving the cost accounting of an industrial enterprise to ensure the interests of users in modern economic conditions.

The main results reflecting the scientific novelty of the research are as follows:

improved:

– the structure of the interrelationships of the elements of the accounting system, which allows determining the participation in the formation of the total amount of expenses of the enterprise.

– a system of financial accounting accounts with analytical accounts, which makes it possible to significantly increase the efficiency of accounting data, and as

a result, to change approaches to managing costs and financial results of the enterprise;

- a separate synthetic account «Production waste», which will provide an opportunity to improve the enterprise's waste management process;

acquired further development:

- the content of the essence of the interpretation of the term «calculation», which includes the determination of the amount of waste at the beginning and end of the reporting period, the amount of products received, as well as waste, shortages and the procedure for evaluating work-in-progress, by-products and a number of other calculations - this is a calculation in monetary terms results of any economic process;

- the concepts of methods of accounting for production costs and calculating the cost of production should be understood as a set of techniques for organizing the documentation and display of production costs, which ensure the determination of the actual cost of production and the necessary information for controlling the formation of the cost of production;

- a list of factors that motivate the enterprise to choose one or another accounting method, as well as a comprehensive list of them given their influence and importance in the process of economic activity;

- a documentary form of «estimation of accounting and cost management» to facilitate operational control of production at the enterprise;

- an updated method of cost analysis by stages of the operational cycle of costs, taking into account their degressive and progressive types.

Practical knowledge of the obtained results consists in the development of recommendations aimed at improving the accounting and methods of production analysis. The practical application of the recommendations proposed by the author will ensure the efficiency of accounting for the production process. The obtained scientific results are aimed at increasing the reliability and efficiency of production accounting and can be used in the development of regulatory materials on accounting and analysis.

## СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ГВП – госпрозрахункові відособлені підрозділи

Дт – дебіт

ЗУ – Закон України

і т.д. – і так далі

КОРО – книга обліку розрахункових операцій

КМУ – Кабінет Міністрів України

Кт – кредит

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності.

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

од. – одиниця

п. – пункт

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПДВ – податок на додану вартість

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

р. – рік

Рах. – рахунок

РРО – реєстратор розрахункових операцій

РК – розрахункові квитанції

Субрах. – субрахунок

ст. – стаття

тис. грн. – тисяч гривень

% – відсотки



## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 112 с., 8 рис., 14 табл., 19 формул, 3 додатки, 77 літературних джерел.

### ОБЛІК, ВИРОБНИЦТВО, КАЛЬКУЛЮВАННЯ, СОБІВАРТІСТЬ, ВИТРАТИ, МЕТОДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗ, ЕФЕКТИВНІСТЬ

Об'єктом дослідження є процес обліку виробничих запасів та аналіз їх використання на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Лаванда».

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій з обліку та аналізу виробничих запасів та надання пропозицій щодо його вдосконалення, а також пошук шляхів вдосконалення обліку виробничих запасів та їх використання.

Методи дослідження – аналіз та синтез; системний аналіз; причинно-наслідковий зв'язок; абстрактно-логічні методи; метод моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку витрат промислового підприємства для забезпечення інтересів користувачів у сучасних економічних умовах.

Основні результати, що відображають наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

удосконалено:

– розроблено класифікацію виробничих запасів за напрямками використання у виробничому процесі та з урахуванням принципів діючої нормативної бази обліку виробничих запасів, що дасть змогу визначити місце кожного матеріально-технічного ресурсу в системі планування, нормування і контролю;

– обґрунтовано доцільність застосування методики для визначення оптимальних нормативів виробничо-експлуатаційних запасів матеріально-технічних ресурсів на підприємстві та основних принципів, на яких ці

розробки будуватимуться;

– виявлено взємозв'язок між складовими запасів підприємства та витратами, пов'язаними з їх утриманням, що дає можливість оптимізації управління запасами, їх ефективного використання, мінімізації витрат;

– запропоновано ввести в облік додаткові аналітичні рахунки, які значно полегшать комп'ютерну обробку документів та дадуть можливість уникнути допущення помилок при оприбуткуванні чи списанні матеріалів; також для контролю їх документального оформлення;

– запропоновано для підвищення ефективності використання виробничих запасів, для забезпечення виробничого процесу матеріальними ресурсами при їх сезонному надходженні створити сезонний запас, що обумовлюється сезонним характером заготівлі сировини та сезонним характером її доставки.

Практичне знання отриманих результатів полягає розробці рекомендацій щодо удосконалення методики обліку виробничих запасів. Рекомендації, що сформульовані в роботі, спрямовані на поліпшення якості обліково-аналітичної інформації, значне збільшення рівня її оперативності та аналітичності, створення наукової основи для прийняття ефективних управлінських рішень.

## SUMMARY

Qualifying work: 112 p., 8 rice, 14 tables, 19 formulas, 3 additions, 77 literary sources.

ACCOUNTING, PRODUCTION, CALCULATION, COST, COSTS, ACCOUNTING METHODS, ANALYSIS, EFFICIENCY

The object of the study is the process of accounting for expenses and calculating the cost of production at at Livited Liability Company “Lavanda”.

The purpose of the qualification work is the scientific substantiation of theoretical provisions and the development of practical recommendations for accounting and cost analysis and the provision of proposals for its improvement, as well as the search for reserves for increasing the effectiveness of cost calculation in the non-contractual method at Livited Liability Company “Lavanda”.

Research methods – analysis and synthesis; system analysis; causal relationship; abstract logical methods; modeling method.

The scientific novelty of the obtained results lies in the substantiation of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations for improving the cost accounting of an industrial enterprise to ensure the interests of users in modern economic conditions.

The main results reflecting the scientific novelty of the research are as follows:

improved:

- the structure of the interrelationships of the elements of the accounting system, which allows determining the participation in the formation of the total amount of expenses of the enterprise.

- a system of financial accounting accounts with analytical accounts, which makes it possible to significantly increase the efficiency of accounting data, and as

a result, to change approaches to managing costs and financial results of the enterprise;

- a separate synthetic account «Production waste», which will provide an opportunity to improve the enterprise's waste management process;

acquired further development:

- the content of the essence of the interpretation of the term «calculation», which includes the determination of the amount of waste at the beginning and end of the reporting period, the amount of products received, as well as waste, shortages and the procedure for evaluating work-in-progress, by-products and a number of other calculations - this is a calculation in monetary terms results of any economic process;

- the concepts of methods of accounting for production costs and calculating the cost of production should be understood as a set of techniques for organizing the documentation and display of production costs, which ensure the determination of the actual cost of production and the necessary information for controlling the formation of the cost of production;

- a list of factors that motivate the enterprise to choose one or another accounting method, as well as a comprehensive list of them given their influence and importance in the process of economic activity;

- a documentary form of «estimation of accounting and cost management» to facilitate operational control of production at the enterprise;

- an updated method of cost analysis by stages of the operational cycle of costs, taking into account their degressive and progressive types.

Practical knowledge of the obtained results consists in the development of recommendations aimed at improving the accounting and methods of production analysis. The practical application of the recommendations proposed by the author will ensure the efficiency of accounting for the production process. The obtained scientific results are aimed at increasing the reliability and efficiency of production accounting and can be used in the development of regulatory materials on accounting and analysis.

## ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

РЕФЕРАТ

SUMMARY

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ВСТУП..... 11

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ СУТНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ  
ЗАПАСІВ

1.1 Визначення, класифікація та оцінка виробничих запасів..... 15

1.2 Склад, визначення і класифікація витрат..... 20

1.3 Сучасні моделі управління виробничими запасами..... 25

РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ТОВ «ЛАВАНДА»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства..... 37

2.2 Облік витрат та калькулювання собівартості продукції при  
позамовному методі..... 45

2.3 Аналіз виробництва та отримання доходу на підприємстві..... 56

РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА  
КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ТОВ  
«ЛАВАНДА»

3.1 Проблеми обліку витрат та шляхи їх подолання на підприємстві..... 62

3.2 Удосконалення первинного і аналітичного обліку витрат  
підприємства..... 68

3.3 Доповнення методики аналізу виробничих витрат на ТОВ  
«ЛАВАНДА»..... 81

ВИСНОВКИ..... 93

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ..... 98

ДОДАТОК А Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31 грудня 2020 р 105

ДОДАТОК Б Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) 107



## СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ГВП – госпрозрахункові відособлені підрозділи

Дт – дебіт

ЗУ – Закон України

і т.д. – і так далі

КОРО – книга обліку розрахункових операцій

КМУ – Кабінет Міністрів України

Кт – кредит

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності.

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

од. – одиниця

п. – пункт

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПДВ – податок на додану вартість

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

р. – рік

Рах. – рахунок

РРО – реєстратор розрахункових операцій

РК – розрахункові квитанції

Субрах. – субрахунок

ст. – стаття

тис. грн. – тисяч гривень

% – відсотки

## ВСТУП

У процесі реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку та прийняття національних стандартів змінюються вимоги до обліку й аналізу ефективності використання виробничих запасів, а також розширюються поставлені перед ними завдання.

Дослідженню проблем обліку і аналізу виробничих запасів у своїх працях приділяли увагу вітчизняні вчені-економісти: Бутинець Ф.Ф., Бурчевський В.З., Гуцайлюк З.В., Голов С.Ф., Горецька Л.Л., Дем'яненко М.Я., Єфіменко В.І., Жилкіна Л.В., Кужельний М.В., Саблук П.Т., Сахарцева ІХ, Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Чабанова Н.В., Чумаченко М.Г. та ін.

Однак ціла низка питань з організації та методики обліку і аналізу ефективності використання виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах після переходу до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку досліджені недостатньо й потребують додаткового вивчення і на основі цього наукових розробок. До таких питань слід віднести різні підходи до визначення суті виробничих запасів, їх класифікації з урахуванням галузевої специфіки та якостей основної сільськогосподарської сировини – насіння; відсутність належного їх нормування відповідно до потреб виробництва; розробку та впровадження ефективної методики обліку використання виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах. Крім того, питання оцінки вибуття виробничих запасів через їх велику кількість та номенклатуру – найскладніша проблема методології нової системи бухгалтерського обліку, яка постійно змінюється через недосконалість нормативної бази.

На сільськогосподарських підприємствах залишаються все ще невирішеними питання щодо вдосконалення документації оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, особливо нагальною є проблема



автоматизації їх обліку.

Необхідність вирішення зазначених вище питань обумовили актуальність теми та визначили цільову спрямованість кваліфікаційної роботи.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні особливостей обліку і аналізу виробничих запасів, визначенні теоретико-методичної сутності запасів, розробці шляхів вдосконалення обліку виробничих запасів, а також визначення шляхів підвищення ефективності їх використання.

Для досягнення визначеної мети поставлені такі завдання:

– уточнити склад і структуру виробничих запасів з урахуванням напрямів використання;

– обґрунтувати доцільність методики нормування використання виробничих запасів на підприємстві;

– розглянути сучасні моделі управління виробничими запасами;

– оцінити методичку бухгалтерського обліку запасів сільськогосподарськими підприємствами та надати пропозиції щодо їх удосконалення;

– визначити систему показників і напрями методики здійснення економічного аналізу використання виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес ведення обліку та аналіз використання виробничих запасів на товаристві з обмеженою відповідальністю «ЛАВАНДА».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку та аналізу виробничих запасів.

У процесі написання кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання: описовий, методи наукового узагальнення (при уточненні сутності та класифікації виробничих запасів), методи класифікації, порівняння, системного аналізу (при дослідженні особливостей бухгалтерського обліку, розробці

пропозицій щодо його удосконалення), економіко-математичні методи (для розрахунку показників ефективності виробничих запасів) та інші.

Інформаційною базою дослідження обрано товариство з обмеженою відповідальністю «ЛАВАНДА».

При виконанні роботи використані матеріали, що містяться в працях вчених у галузі теорії і практики бухгалтерського обліку, контролю та аналізу, галузеві інструкції та нормативні документи, первинні статистичні дані, інформація наукових та науково-практичних конференцій з проблем бухгалтерського обліку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліку виробничих запасів та ефективності аналізу їх використання. У процесі проведеного дослідження отримано такі основні наукові та практичні результати:

- розроблено класифікацію виробничих запасів за напрямками використання у виробничому процесі та з урахуванням принципів діючої нормативної бази обліку виробничих запасів, що дасть змогу визначити місце кожного матеріально-технічного ресурсу в системі планування, нормування і контролю;

- обґрунтовано доцільність застосування методики для визначення оптимальних нормативів виробничо-експлуатаційних запасів матеріально-технічних ресурсів на підприємстві та основних принципів, на яких ці розробки будуватимуться;

- виявлено взємозв'язок між складовими запасів підприємства та витратами, пов'язаними з їх утриманням, що дає можливість оптимізації управління запасами, їх ефективного використання, мінімізації витрат;

- запропоновано ввести в облік додаткові аналітичні рахунки, які значно полегшать комп'ютерну обробку документів та дадуть можливість уникнути допущення помилок при оприбуткуванні чи списанні матеріалів; також для контролю їх документального оформлення;

– запропоновано для підвищення ефективності використання виробничих запасів, для забезпечення виробничого процесу матеріальними ресурсами при їх сезонному надходженні створити сезонний запас, що обумовлюється сезонним характером заготівлі сировини та сезонним характером її доставки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення методики обліку виробничих запасів. Рекомендації, що сформульовані в роботі, спрямовані на поліпшення якості обліково-аналітичної інформації, значне збільшення рівня її оперативності та аналітичності, створення наукової основи для прийняття ефективних управлінських рішень.

Теоретичні результати роботи доповнюють сучасну методику відображення операцій з виробничими запасами в обліку.

Основні результати дослідження, що викладені в науковій роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення на XVI Університетській науково-практичній конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023» (17-22 квітня 2023 року), XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави» (21-22 квітня 2023 року). Були надруковані тези доповідей: «Проблеми обліково-аналітичного управління виробничими запасами аграрного підприємства», «Облік виробничих запасів: проблеми та шляхи їх вдосконалення».

Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаної літератури.

Загальний обсяг роботи становить 112 сторінки, на яких розміщено 8 рисунки, 14 таблиць, 19 формул, 3 додатки та 77 пунктів списку використаних джерел.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНА СУТНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

#### 1.1 Визначення, класифікація та оцінка виробничих запасів

Склад запасів, їх оцінка та порядок відображення у фінансовій звітності визначено Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (далі – Положення (стандарт) 9), яке було затверджене наказом Міністерства фінансів України №246 від 20.10.1999 року. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (далі – підприємства) незалежно від форм власності (крім бюджетних установ).

Норми Положення (стандарту) 9 не розповсюджуються на:

- незавершені роботи за будівельними контрактами, включаючи контракти з надання послуг, що безпосередньо пов'язані з ними;
- фінансові активи;
- молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукцію сільського і лісового господарства, корисні копалини, якщо вони оцінюються за чистою вартістю реалізації відповідно до інших положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Згідно Положення (стандарту) 9 запаси – це активи, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва;
- суми ввізного мита, суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;

– транспортно-заготівельні витрати (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів). Сума транспортно-заготівельних витрат, що узагальнюється на окремому субрахунку рахунків обліку запасів, щомісячно розподіляється між сумою залишку запасів на кінець звітної місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані, безоплатно передані тощо) за звітний місяць. Сума транспортно-заготівельних витрат, яка відноситься до запасів, що вибули, визначається як добуток середнього відсотка транспортно-заготівельних витрат і вартості запасів, що вибули, з відображенням її на тих самих рахунках обліку, у кореспонденції з якими відображено вибуття цих запасів. Середній відсоток транспортно-заготівельних витрат визначається діленням суми залишків транспортно-заготівельних витрат на початок звітної місяця і транспортно-заготівельних витрат за звітний місяць на суму залишку запасів на початок місяця і запасів, що надійшли за звітний місяць;

– інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

До таких витрат, зокрема, належать прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати підприємства на доопрацювання і підвищення якісно технічних характеристик запасів. Первісною вартістю запасів, що виготовляються власними силами підприємства, визнається їхня виробнича собівартість, яка визначається за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Первісною вартістю запасів, що внесені до статутного капіталу підприємства, визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість. Первісною вартістю запасів, одержаних підприємством безоплатно, визнається їх справедлива вартість. Запаси визнаються активом, якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з

їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена. Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають:

– сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;

– незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;

– готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;

– товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;

– малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;

– молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукцію сільського і лісового господарства.

Одиницею бухгалтерського обліку запасів є їх найменування або однорідна група (вид).

Придбані (отримані) або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісної вартістю.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з таких фактичних витрат: суми, що сплачуються згідно з договором постачальника запасів є їх справедлива вартість. Різниця між балансовою і справедливою вартістю переданих запасів включається до

складу витрат звітного періоду.

Первісною вартістю запасів, що придбані в обмін на неподібні запаси, визнається справедлива вартість отриманих запасів.

Не включаються до первісної вартості запасів, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені (встановлені):

- понаднормові втрати і нестачі запасів;
- проценти за користування позиками;
- витрати на збут;
- загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

При відпуску запасів у виробництво, продажу та іншому вибутті оцінка їх здійснюється за одним з таких методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один із наведених методів.

Запаси, які відпускаються, та послуги, що виконуються для спеціальних замовлень і проектів, а також запаси, які не замінюють одне одного, оцінюються за ідентифікованою собівартістю.

Оцінка за середньозваженою собівартістю проводиться по кожній одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів.

Оцінка запасів за методом ФІФО базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство (відображені у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.

Оцінка запасів за методом ЛІФО базується на припущенні, що запаси використовуються у послідовності, що є протилежною їх надходженню на підприємство (зарахуванню у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження запасів. Така оцінка запасів не застосовується в Україні.

Оцінка за нормативними затратами полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін.

Для забезпечення максимального наближення нормативних затрат до фактичних норми затрат і ціни повинні регулярно у нормативній базі перевірятися і переглядатися. Оцінка за цінами продажу заснована на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів. Цей метод можуть застосовувати (якщо інші методи оцінки вибуття запасів не виправдані) підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки. Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на ці товари. Сума торговельної націнки на реалізовані товари визначається як добуток продажної (роздрібною) вартості реалізованих товарів і середнього відсотку торговельної націнки.

Середній відсоток торговельної націнки визначається діленням суми залишку торговельних націнок на початок звітної місяця і торговельних націнок у продажній вартості одержаних у звітному місяці товарів на суму



продажної (роздрібної) вартості залишку товарів на початок звітнього місяця та продажної (роздрібної) вартості одержаних у звітному місяці товарів.

Отже не дивлячись на те, що визнання та оцінка виробничих запасів містить в собі багато методів, підприємство обирає для себе найпростіший, який не суперечить законодавству.

## 1.2 Склад і структура виробничих запасів

Співвідношення окремих елементів оборотних запасів до загального їх обсягу характеризує їх виробничо-технологічну (стадійну) структуру, яка формується під впливом цілого ряду факторів (характеру виробництва, особливостей продукції та технології її виготовлення, умов забезпечення підприємства сировиною та матеріалами тощо). Ця структура з часом змінюється. Так, за останні роки в структурі оборотних запасів спостерігається тенденція до зменшення питомої ваги виробничих запасів і відповідно до збільшення частки незавершеного виробництва та витрат майбутніх періодів [4, С. 21-23].

Одним із основних завдань матеріально-технічного забезпечення є оптимізація виробничих запасів в умовах:

- великої номенклатури матеріально-технічних ресурсів (МТР);
- наявності власних складів у філій, зважаючи на їхню географічну віддаленість один від одного і від центральної бази постачання, що ускладнює збір даних про запаси компанії.

Прийняття однакових підходів, які регулюватимуть вище перераховані аспекти і врахують постулати економічної, фінансової і бухгалтерської систем, буде сприяти усуненню бар'єрів у понятійному полі і подальшому розвитку системи керування запасами матеріально-технічних ресурсів. Таким інструментом може стати класифікація запасів матеріально-технічних ресурсів, якій буде притаманна гнучкість і мобільність у застосуванні до

складних структурних співвідношень між підприємствами компанії.

Для підприємств компанії важливим чинником у системі класифікації запасів є номенклатурний перелік матеріально-технічних ресурсів. Пропонуємо класифікувати виробничі запаси матеріально-технічних ресурсів за товарними групами, враховуючи сумісність матеріально-технічних ресурсів та з метою усунення громіздкості.

В управлінні запасами підприємства – одному з найважливіших розділів його менеджменту – основний тягар лежить на відділах, мало пов'язаних із бухгалтерією. Однак надходження матеріалів на підприємство без відображення в бухгалтерському обліку суперечить законодавству України. Недосконалість положень бухгалтерського обліку призводить до того, що згідно з ПС(Б)О 9 виробничі запаси – це активи, які утримуються для споживання в процесі виробництва на складах підприємств. Звідси парадокс: у той же час матеріально-технічні ресурси, які передані на об'єкти підзвітним особам для вступу у процес виробництва і визначаються як виробничі запаси, на складі фактично відсутні.

На відміну від існуючих класифікацій запасів товарно-матеріальних цінностей, де виробничі запаси поділяють на поточні, гарантійні, сезонні, а складські запаси асоціюються з готовою продукцією, пропонуємо класифікувати виробничі запаси за напрямками використання у виробничому процесі та з урахуванням принципів діючої нормативної бази обліку виробничих матеріалів.

Схематично класифікація виробничих запасів матеріально-технічних ресурсів наведена на рисунку 1.1. Результатом нашого дослідження є те, що, насамперед, ми даємо розширену характеристику саме складським виробничим запасам.

Виробничо-експлуатаційний запас створюється для обслуговування виробничої програми основного виду діяльності. Величина запасу включає сумарний результат поточного і страхового запасів. Страховий запас створюється на випадок непередбачених затримок в надходженні

матеріальних ресурсів.

Запас для об'єктів капітального будівництва створюється для накопичення достатньої маси матеріально-технічних ресурсів для початку безперервного ведення робіт підрядною організацією.

Запас об'єктовий створюється на випадок ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Порядок створення і використання матеріальних резервів для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та їх наслідків» від 30.09.2015 №775 [38], а також термінових ремонтів для ліквідації локальних відмов (аварій) на інвентарних об'єктах. До відмов відносять вимушені зупинки обладнання (технічних засобів) для проведення ремонтно-відновлювальних робіт, непередбачених системою планово-попереджувальних ремонтів [6, С. 118-125].



Рисунок 1.1 – Класифікація виробничих запасів матеріально-технічних ресурсів

Перелік товарних груп може бути застосований до кожного із видів виробничих запасів. Такий розподіл дає змогу визначитися із місцем кожного матеріально-технічного ресурсу в системі як планування і нормування, так і контролю, коли матеріально-технічні ресурси переходять у клас запасів на складах філій.

Практичний досвід управління виробничими запасами матеріально-технічних ресурсів показує, що порядок визначення нормативів повинен складатися з таких взаємозв'язаних методичних блоків:

–розрахунок потреби в матеріально-технічних ресурсах. Базовими документами можуть бути «Річний план потреби в матеріально-технічних ресурсів» та оперативні плани потреби в матеріально-технічних ресурсах (квартальні, місячні);

–обґрунтування норм і нормативів;

–узгодження та затвердження нормативів.

Якщо у формуванні потреби в матеріально-технічних ресурсах беруть участь члени управління: виробничо-технічних напрямків, головного механіка, головного енергетика, автоматизації виробництва і метрології, зовнішньоекономічних зв'язків, капітального будівництва, матеріально-технічного забезпечення, то визначення нормативів виробничих запасів матеріально-технічних ресурсів – пряма прерогатива управління матеріально-технічного забезпечення. Зважаючи на це, перейдемо до розкриття суті цього питання [10, С. 448-453].

Уточнимо, що норма – це величина, яка відповідає обсягові запасу кожного елемента асортиментного ряду матеріально-технічних ресурсів, як правило, питомий показник. Норматив – це узагальнюючий показник, може бути представлений як грошовий вираз вартості мінімальних запасів матеріально-технічних ресурсів. Норми встановлюються на кілька років, а нормативи – щорічно (за певних умов – щоквартально) [19, С. 187-190].

Вочевидь можна стверджувати, що методичні підходи доцільно

засовувати для визначення оптимальних нормативів виробничо-експлуатаційних запасів матеріально-технічних ресурсів на підприємствах. Отже, викладемо основні принципи, на яких ці розробки будуть базуватися:

–індивідуальна розробка нормативів для кожної філії як об'єкта виробничої діяльності. Враховуючи багатомноменклатурність матеріально-технічних ресурсів, задіяних у програмі закупівель, нормативи виробничо-експлуатаційних запасів розробляють з урахуванням групової та специфікованої номенклатури;

–методи нормування – звітно-статистичний і метод експертних оцінок;

–встановлення нормативів у абсолютних (вартісних і кількісних) показниках і норм – у відносних показниках (днях до обороту).

За об'ємом і потребою в них виробничо-експлуатаційні запаси матеріально-технічних ресурсів класифікують на нормативні, надлишкові та зайві.

Нормативні запаси встановлені відповідно до нормативів, тобто мінімального обсягу матеріально-технічних ресурсів, необхідного для забезпечення виробництва.

Надлишкові запаси – це запаси, рівень яких перевищує норми запасів. Доведення запасів надлишкових до норми запасу здійснюється через обмеження надходження матеріально-технічних ресурсів на підприємство, або, якщо дозволяють виробничі умови, через прискорення витрачання, перерозподіл і реалізацію у встановленому порядку іншим підприємствам.

Зайві запаси (невживані запаси) – матеріальні цінності, придатні для використання, але непотрібні даному підприємству. До зайвих запасів відносяться і матеріальні цінності, які були в експлуатації. Основними причинами утворення зайвих запасів є:

– зміна конструкції виробу, припинення випуску продукції, що не було раніше передбачено;

– неточність і помилки у визначенні потреби при плануванні МТР;

- заміна одних матеріалів іншими, більш прогресивними;
- поставка недоброякісної, некомплектної продукції;
- неправильне використання транзитної форми постачання замість складської, внаслідок чого підприємству-споживачу постачається продукція в кількості, яка перевищує його потребу.

До категорії зайвих можна віднести запаси неліквідні – запаси, які не реалізуються протягом тривалого часу. До неліквідних запасів відносять матеріали, незмонтоване обладнання та майно, які підприємство не використовує та які не можуть бути реалізовані за браком попиту чи з інших причин. Неліквідні запаси утворюються внаслідок низької якості продукції, її морального старіння, закінчення гарантійного терміну зберігання.

Своєчасне виявлення зайвих запасів і вживання заходів щодо їхньої реалізації (залучення в господарський обіг) є однією з головних функцій служб матеріально-технічного забезпечення [9].

Виробничо-експлуатаційні запаси матеріально-технічних запасів – величина змінна. За періодом дії нормативи доцільно встановлювати на визначений термін, наприклад на один рік. Такий термін варто запровадити з метою використання можливості систематичного перегляду: з урахуванням розвитку виробництва та досягнень науково-технічного прогресу в натуральних одиницях, і за умов коливання цін та інфляційних процесів – у вартісному вираженні.

Отже зазначимо, що склад запасів залежить від сфери його діяльності. Так на сільськогосподарських підприємствах основними видами запасів є виробничі запаси, готова продукція, тварини на вирощуванні та відгодівлі.

### 1.3 Сучасні моделі управління виробничими запасами

Центральне місце в системі управління поточним активами кожного суб'єкта господарювання займають питання управління запасами. Вирішення

проблем управління запасами тісно пов'язане з підвищенням платоспроможності та ліквідності підприємств, що є надзвичайно важливим для ефективного їх функціонування, подальшого розвитку та розвитку економіки України в цілому.

Вирішенню проблем управління запасами присвятили свої дослідження ряд зарубіжних та вітчизняних економістів (Ван Хорн, Є. Брігхем, Джозеф І. Фіннерті, Р. Брейлі, С.Майєрс, Бланк І.А., Павлова Л.П., Грідчина М.В., Бочаров В.В., Балабанов І. Т., Стоянова Є.С.). Однак ефективне управління запасами і на сьогоднішній день для більшості підприємств залишається складною, все більш важливішим завданням теоретиків та практиків в напрямі корпоративних фінансів стає аналіз існуючих моделей управління запасами, виявлення у них слабких і сильних сторін, розробка нових моделей, а також оцінка можливостей їх адаптації до специфіки функціонування конкретних підприємств.

На сьогоднішній день дієві моделі управління запасами розробила зарубіжна теорія та практика. Метою кожної з них є знаходження такої (оптимальної) величини запасів, при якій витрати на їх підтримання були б мінімальними, а кількість запасів – достатньою для стабільної роботи суб'єкта господарювання. Відомі зарубіжні економісти вважають, що до витрат, пов'язаних з утриманням запасів на підприємстві, належать: витрати на оформлення замовлень (деякі економісти називають їх витратами на поповнення запасів); витрати на збереження запасів (деякі економісти називають їх поточними витратами або вимушеними витратами); витрати, пов'язані з дефіцитом запасів.

Витрати на розміщення та одержання замовлень являють собою суму витрат, яка використовується для визначення обсягу замовлень, передачі замовлення постачальнику, оформлення та обліку документів, оплати засобів зв'язку, транспортування вантажу до місця зберігання, вхідного контролю матеріальних цінностей та іншої додаткової інформації.

Поточні витрати (витрати на збереження) розцінюють як витрати

втраченої можливості, оскільки вони залучають капітал, який компанія могла б використати в інших альтернативних цілях [1, С. 68-72].

Витрати, пов'язані з дефіцитом запасів, виникають у випадку відсутності запасів на складах підприємств. Для вітчизняних суб'єктів господарювання питання дефіциту запасів є досить складними, і тому витрати, пов'язані з відсутністю запасів, мають розглядатися більш детально. На нашу думку, ці витрати повинні розглядатися як два напрями витрат: витрати, які виникають через втрату продажу в зв'язку з відсутністю на складі сировини, комплектуючих чи готової продукції та витрати, пов'язані з невиконанням умов замовлення постачальником (рисунок 1.2).



Рисунок 1.2 – Складові витрат, пов'язані з утриманням запасів

Для запобігання нестачі запасів та уникнення витрат, пов'язаних з їх дефіцитом, кожна підприємство має розробляти та реалізовувати політику формування певного виду запасів, які в економічній теорії та практиці відомі як резервні (буферні, страхові). Між складовими запасів підприємств та витратами, що пов'язані з їх утриманням, існує певний взаємозв'язок, який представлений на рисунку 1.3).

Представлений на схемі взаємозв'язок показує, що витрати, пов'язані з оформленням замовлення, виникають у випадку придбання у постачальників



сировини та матеріалів для виготовлення продукції. Витрати на збереження запасів зумовлюються необхідністю формування виробничих запасів, оскільки вони потребують певних складських приміщень. Витрати, пов'язані з дефіцитом запасів, спричиняються нестачею на підприємстві виробничих запасів. Нестача виробничих запасів призводить до порушення ритмічності роботи підприємства, зниження продуктивності праці, підвищення собівартості виробленої продукції, і в результаті – виникнення витрат пов'язаних з їх відсутністю.

Для оптимізації управління запасами, ефективного їх використання, мінімізації витрат, пов'язаних з їх утриманням, розроблені різні моделі управління запасами. Найбільшого розповсюдження набула модель економічно обґрунтованого розміру замовлення (Economic Ordering Quantity model, EOQ model).

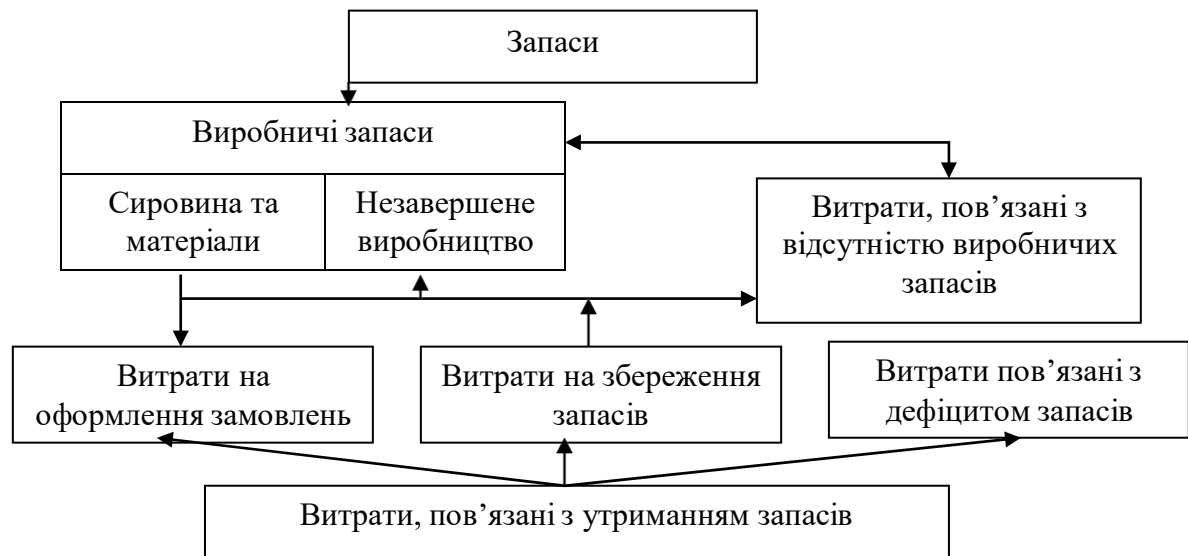


Рисунок 1.3 – Взаємозв'язок між запасами та витратами на їх утримання

В основі цієї моделі лежить визначення оптимальної величини замовлення, яка характеризується найменшими витратами на обслуговування запасів (витратами на збереження та витратами на оформлення замовлення). Дана модель передбачає застосування двох способів визначення оптимальної

величини замовлення: графічного та аналітичного [27].

Сутність графічного методу полягає в поєднанні в одній системі координат прямої витрат, пов'язаних із збереженням запасів та кривої витрат на розміщення замовлень. При цьому обґрунтовується, що витрати на збереження запасів зростають із збільшенням розміру замовлення, а витрати на оформлення замовлення – зменшуються із збільшенням розміру замовлень. В результаті, оптимальний розмір замовлення відповідає точці перетину цих двох графіків витрат. Згідно аналітичного методу оптимальний розмір замовлення визначається за наступною формулою 1.1:

$$Z_{opt.} = \sqrt{(2V_v \times Pa) / V_{зб.од.}}, \quad (1.1)$$

де  $Z_{opt.}$  – оптимальна величина замовлення;

$V_v$  – вартість виконання одного замовлення;

$Pa$  – потреба в запасах за аналізуючий період;

$V_{зб.од.}$  – вартість збереження одиниці продукції в запасі.

Витрати на збереження збільшуються прямо пропорційно середньому розміру запасів підприємства, а тому розраховуються за формулою 1.2:

$$V_{зб.} = (O_z / 2) \times V_{зб.од.}, \quad (1.2),$$

де  $O_z$  – обсяг замовлення, одиниць продукції;

$V_{зб.од.}$  – вартість збереження одиниці продукції в запасі.

Витрати на оформлення та розміщення замовлень не залежать від обсягу запасів. Тому величину таких витрат можна розрахувати за такою формулою 1.3:

$$Bo.p. = (Bв. \times Pa) / Oz., \quad (1.3)$$

де  $Bв.$  – вартість виконання одного замовлення;

$Pa$  – потреба в запасах за аналізуючий період;

$Oz.$  – обсяг замовлення, одиниць продукції.

Але використовувати дану модель можуть тільки суб'єкти господарювання, які мають незмінний попит на продукцію, постійно формують записи, купують сировину та матеріали однаковими партіями в одного і того ж постачальника.

Однак в ході діяльності підприємств, досить часто виникають ситуації, коли змінюються обсяги продажу продукції, час виробництва, термін доставки сировини та матеріалів. Враховуючи такі фактори, вченими запропоновано розширений варіант EOQ-моделі Концепція розширеного варіанту EOQ- моделі полягає в тому, що вона передбачає формування підприємством мінімально допустимого обсягу запасів на складі підприємства – «безпечного обсягу запасів» (буферних (резервних, страхових) запасів). В результаті, підприємства повинні поповнювати свої запаси щоразу, коли їх обсяг понизиться не до нуля, як при звичайній EOQ-моделі, а до критичного їх обсягу. Такий варіант EOQ-моделі дозволяє мінімізувати ризик підприємства опинитися без запасів у випадку несвоєчасної поставки сировини та матеріалів чи збоїв в процесі виробництва. Складним завданням цієї моделі є визначення оптимального розміру резервних запасів, оскільки вони тісно пов'язані з витратами на збереження. Для цього необхідно враховувати фактори, від яких залежить обсяг резервних запасів. А саме:

- розмір витрат на збереження додаткових запасів;
- організацію процесу виробництва;
- коливання обсягу попиту на продукцію;

–рівень невизначеності в термінах виконання замовлень та ін.

Беручи за основу модель економічного розміру партії, деякі науковці обґрунтовують модель виробництва партії продукції. Дана модель застосовується для визначення економічного розміру партії виготовленої продукції, яка мінімізує загальну змінну вартість виробництва. Сутність моделі обґрунтовується на прикладі роботи двох станків. В даному випадку запас поступово зростає впродовж роботи першого станка та поступово зменшується в міру використання вироблених запасів другим станком. В основі цієї моделі лежить те, що вона не передбачає одночасного поповнення всього обсягу запасів, – запас поповнюється в міру використання. Темпи виготовлення запасів повинні бути рівні або перевищувати темпи їх використання.

Економічний розмір партії продукції, яка мінімізує загальну змінну вартість виробництва, розраховується за формулою 1.4:

$$Z_{opt.} = (\sqrt{(2V_{в.} \times C_c) / V_{зб.од.}}) \times P_c / P_c - C_c, \quad (1.4)$$

де  $V_{в.}$  – вартість організації процесу виробництва однієї партії продукції;

$V_{зб.од.}$  – вартість збереження одиниці продукції в запасі;

$P_c$  – продуктивність за аналізований період;

$C_c$  – обсяг споживання за аналізований період.

Деякі економісти розглядають модель з фіксованою періодичністю замовлення. На відміну від моделі з фіксованим розміром замовлення (EOQ-model), в даній моделі період часу між черговими поставками буде постійною величиною, а обсяг замовлення – змінною [32]. Тобто замовлення підприємство-споживач буде розміщувати через рівні проміжки часу, але в неоднакових обсягах.

В цій системі на відміну від системи з фіксованим рівнем замовлень,

рівень запасу не контролюється і випадки відсутності товару можуть спостерігатися як в період виконання замовлення, так і в період його розміщення.

Щоб зменшити ймовірність появи дефіциту товару, система з фіксованою періодичністю замовлень вимагає більшого рівня буферного запасу, ніж EOQ-модель [6].

Величина замовлення залежить від інтенсивності споживання товарів та розраховується за наступною формулою 1.5:

$$Z = Z_{\text{макс}} - (Z_{\text{факт.}} + Z_{\text{вик.з.}}), \quad (1.5)$$

де  $Z_{\text{макс}}$ . – максимальний запас;

$Z_{\text{факт.}}$ . – фактичний запас на момент перевірки;

$Z_{\text{вик.з.}}$ . – запас виконання замовлення (оскільки для виконання замовлення потрібний певний час, то величина партії товару збільшується на величину очікуваних витрат за цей період).

Модель з фіксованою періодичністю замовлень може застосовуватися для управління лише виробничими запасами та є прийнятною для суб'єктів господарювання, які:

– купують товар на умовах РОВ (коли товар поставляється від виробника до пункту відправлення і здійснюється транспортування за допомогою власних автомобілів);

– не можуть автоматично підтримувати встановлений рівень запасів;

– працюють з постачальниками, що пропонують компанії значні знижки, якщо вона буде розміщувати замовлення на товари через певні проміжки часу.

Поряд з цими моделями управління запасами, широкого розповсюдження набула модель «саме вчасно», або ще її називають моделлю з залежним попитом. Вона також може застосовуватися для управління лише

виробничими запасами. Особливість її полягає в тому, що суб'єкт господарювання розміщує замовлення у постачальників набагато частіше, і доставка запасів може здійснюється щоденно або навіть по годинно. При застосуванні такої системи підприємство-замовник і велика кількість постачальників знаходяться в безпосередній близькості. Використання системи «саме вчасно» значно знижує витрати на збереження, але потребує високого рівня координації між заводом-виготувачем і постачальниками відносно строків поставки та обсягів партій замовлення.

Слід зазначити, що останнім часом компанії застосовують вдосконалений варіант ЛТ – системи, який отримав назву «Система ЛТ II». Характерною його рисою є те, що представники постачальника знаходяться прямо на підприємстві-споживачі і самостійно керують поставками матеріалів у відповідності з виробничим графіком. Дана система заснована на спільному використанні інформації, і тому базується на довірі та взаєморозумінні.

Також в управлінні запасами підприємств використовується система ABC. Поділ запасів здійснюється за трьома групами (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Групи запасів відповідно до системи ABC

Група	Вид запасів	Характеристика
А	найбільш цінні запаси	включає найбільш дорогі запаси з тривалим циклом замовлення та нестача яких призведе до тяжких фінансових наслідків для підприємства; вимагає систематичного обліку та контролю (щоденно); вимагає застосування різних моделей оптимізації запасів; передбачає обов'язково наявність страхового запасу.
В	менш важливі запаси	включає запаси, які мають меншу значимість для забезпечення безперервного процесу виробництва; контролюється та аналізується шляхом щомісячної інвентаризації; вимагає застосування різних моделей оптимізації запасів; передбачає формування страхового запасу.
С	малоцінні запаси	включає запаси з низькою вартістю та які не відіграють значної ролі в формуванні фінансових результатів; періодично контролюються (щокварталу); закуповуються в великій кількості; завжди є в наявності.

Слід зазначити, що деякі компанії виділяють четверту групу запасів. До неї відносять «неліквіди», або ще їх називають «мертвими» запасами. Також існують фірми, які класифікують запаси не по їх долі в загальній вартості, а по їх долі в загальній величині отриманого прибутку чи маржинального доходу. Процес управління запасами може здійснюватися і за допомогою детермінованих факторних моделей.

Останніми роками, вивчаючи проблеми управління запасами, науковці велику увагу приділяють аналізу впливу попиту на запаси підприємства. Виділяють незалежний попит та залежний попит. Незалежний попит відображає потреби в продукції, яка не залежить одна від одної [45, С. 250-254]. Для визначення такого попиту на продукцію працівники підприємства проводять опитування споживачів, використовують різні методи прогнозування та ін. Прикладом моделі управління запасами, яка враховує незалежний попит на продукцію є EOQ-модель.

Залежний попит характерний для продукції яка пов'язана з потребами в іншій продукції. Наприклад, одна продукція є складовою іншої продукції. Для товарів, які мають залежний попит, обсяг запасів та час нових замовлень повністю залежить від потреби в кінцевій продукції. Такий вид попиту враховано в моделі управління запасами «саме вчасно» (ЛТ).

У вітчизняній практиці однією з моделей управління запасами, яка враховує особливості попиту на продукцію підприємства, є модель оптимізації запасів готової продукції з використанням методу імітаційного моделювання, запропонована викладачами Білоруського державного університету О. Бидуковим та Є. Вельського.

Дана методика дозволяє оцінити статистичні параметри руху запасів на основі первинної бухгалтерської інформації та проводити моделювання по будь-якій кількості товарно-номенклатурних груп чи по всьому обсягу продажу підприємства [9, С. 526-528].

На думку викладачів Тернопільського державного університету основними факторами, які впливають на рівень запасів готової продукції є

попит, величину якого в плановому періоді спрогнозувати майже неможливо та динаміка випуску продукції. А тому обсяг збутових запасів залежить від рівня узгодженості між виробничими та збутовими процесами. Рівень узгодженості науковці пропонують вимірювати шляхом порівняння стандартного відхилення величини запасів від стандартного відхилення продажу. Якщо перша величина значно більша – виробничі процеси неузгоджені зі збутовими [25, С. 287-289]. В зв'язку з цим, розроблена економістами модель оптимізації запасів базується на двох припущеннях:

– базується на прогнозних даних про попит в наступному році, тому сукупний річний обсяг виробництва буде рівний прогнозу збуту продукції на наступний рік;

– для рівномірного завантаження виробничих потужностей випуск продукції здійснюється однаковими темпами протягом року.

Дана модель дозволяє обґрунтувати запас на початок планового року, при якому загальні річні витрати будуть мінімальними, включаючи втрати маржинального прибутку та витрати, які викликані заморожуванням капіталу. Всі інші параметри моделі економісти рекомендують розрахувати на основі генерації випадкової величини попиту, передбачуваного випуску продукції та величини запасу в попередньому місяці [13, С. 185-188]. Прогнозуючий обсяг запасу продукції в кінці кожного місяця визначається як залишок запасу на початок місяця плюс передбачуваний попит, який є випадковою величиною, мінус середньомісячний випуск продукції за минулорічними даними [7, С. 459-461].

В залежності від початкового запасу, попиту та обсягу виробництва, прогноз запасу на кінець кожного місяця може мати позитивне або від'ємне значення. Якщо обсяг запасу більше нуля, то протягом даного місяця підприємство буде мати надлишок продукції.

Підприємство понесе витрати, пов'язані із заморожуванням капіталу [31, С. 88-90]. Такі витрати розраховуються як добуток собівартості надлишкової продукції та середньомісячної ставки проценту в плановому



році (для спрощення можна припустити, що % ставка в плановому році збережеться на рівні звітного року). Слід приймати до уваги, що процес збільшення запасу викликає відтік грошових коштів не в розмірі повної собівартості, а лише в розмірі змінних витрат в ній.

Якщо запас в кінці місяця менше 0, то підприємство має дефіцит товару, який потрібен для задоволення попиту. В такому випадку величина витрат протягом місяця дорівнюватиме сумі недоотриманого маржинального прибутку, який можна знайти як добуток прогнозуючої величини дефіциту запасу і коефіцієнта, який характеризує відношення маржинального прибутку до виручки [30, С. 152-155].

Таким чином, за результатами проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

- управління запасами підприємств має бути спрямоване на визначення оптимального їх обсягу та зниження витрат, пов'язаних з їх утриманням;
- основні моделі управління запасами базуються на певних припущеннях, а тому вимагають постійного вдосконалення;
- у процесі управління запасами важливо враховувати всі витрати пов'язані з їх утриманням;
- підприємствам для вирішення проблем їх платоспроможності важливо оволодівати технікою управління запасами.

## РОЗДІЛ 2

### ОБЛІК НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ТОВ «ЛАВАНДА»

#### 2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

ТОВ «ЛАВАНДА» є сільськогосподарською організацією, яка займається вирощуванням зернових, технічних культур, які не віднесені до інших класів рослинництва.

Види діяльності за КВЕД – це вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур; вантажний автомобільний транспорт.

ТОВ «ЛАВАНДА» безпосередньо вирощує: пшеницю, ячмінь, ріпак, соняшник. ТОВ «ЛАВАНДА» веде господарську діяльність по всіх напрямках, що не заборонені діючим законодавством. ТОВ несе відповідальність за екологічну чистоту вирощеної ним продукції та виконаних робіт.

ТОВ самостійно визначає перспективи розвитку, планує та здійснює свою діяльність, виходячи з попиту на продукцію, що воно виробляє, виходячи з проблем забезпечення розвитку. Основу планів становлять завдання, поставлені перед ТОВ, та договори/контракти, укладені на виконання поставок продукції, послуг, замовниками, постачальниками, договорів з виплат орендної плати орендодавцям. Господарські відносини ТОВ з партнерами в сферах діяльності формуються на основі договору. ТОВ вільне у виборі предмету договору, визначенні обов'язків та умов господарських взаємовідносин.

Серед матеріальних умов, необхідних для життя людей, земля має особливе значення. Земельні ресурси – національне багатство нашої країни,

важлива умова життя і діяльності суспільства, матеріальна основа розвитку сільського господарства, база для розміщення і функціонування усіх галузей народного господарства. Тому найбільш повне і раціональне використання землі для виробництва продукції є найважливішим завданням сільського господарства.

Земля є головним засобом виробництва у сільському господарстві. Про склад і структуру земельних угідь товариства «ЛАВАНДА» дізнаємось з рисунку 2.1.

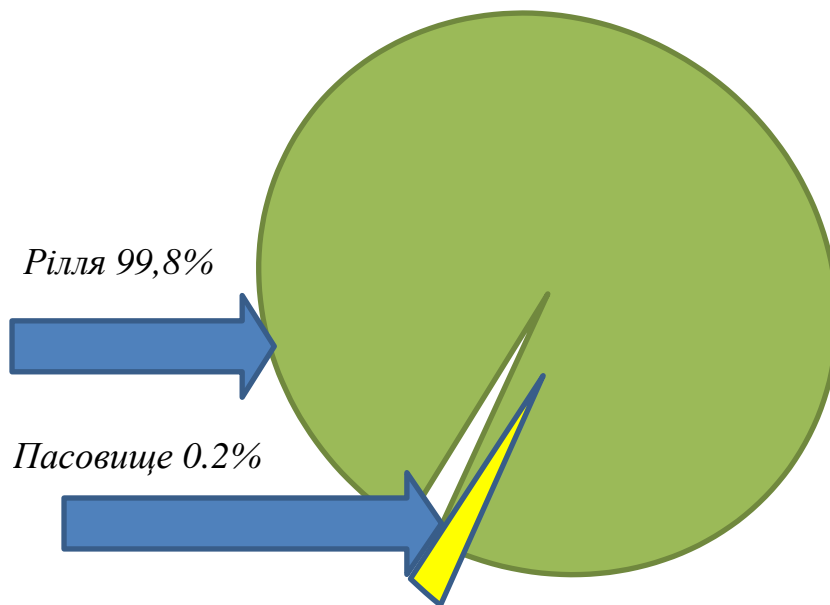


Рисунок 1.1– Склад і структура земельних угідь ТОВ «ЛАВАНДА»

ТОВ «ЛАВАНДА» забезпечене фондом орендованих земельних ділянок (паїв) та планує розширення земельних угідь за рахунок приєднання більшої кількості орендодавців на вигідних для них, конкурентоспроможних умовах в регіоні. Вся земельна площа зайнята під сільськогосподарськими угіддями. В 2023 році їх площа становить 703,43 га. Власної землі підприємство не має, уся площа орендована.

Облікова політика – це сукупність принципів, методів та процедур, які

використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності підприємства. Метою облікової політики є забезпечення одержання достовірної інформації про майнове і фінансове становище підприємства та регулювання його діяльності.

Зміст політики оформлюється спеціальним наказом або розпорядженням, що затверджується керівним підприємства. Він несе відповідальність за його зміст.

Наказ (або статут) містить так розділи: загальні положення, організація бухгалтерського обліку, організація податкового обліку, організаційні питання.

ТОВ «ЛАВАНДА» самостійно визначає облікову політику; розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів; затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, керуючись при цьому затвердженим на підприємстві Положенням про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику (далі – Положення) ТОВ «ЛАВАНДА» розроблено відповідно до Закону від 16.07.99 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон № 996), національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО), інструкцій та інших нормативних актів, які регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності, з дотриманням вимог, передбачених Статутом підприємства.

Метою діяльності ТОВ «ЛАВАНДА» є одержання прибутку шляхом здійснення підприємницької діяльності.

Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб – 6. Підприємство у своїй діяльності керується чинним законодавством України, стандартами, політикою якості та іншими нормативними актами, діючими на її території, статутом Товариства.

Керівництво ТОВ «ЛАВАНДА» добровільно взяло на себе

зобов'язання виконувати нормативні і законодавчі вимоги і керувати всіма процесами системи менеджменту якості необхідними для визначення і розуміння запитів і чекань споживачів.

Для виконання цілей Політики якості кожен працівник підприємства повинен:

- знати і виконувати свої обов'язки;
- виявляти творчу ініціативу, домагаючись усунення і попередження причин невідповідностей;
- розуміти значимість і важливість своєї діяльності для досягнення цілей по якості;
- строго дотримуватись стандартів системи якості.

Розуміючи, що потреби і очікування споживачів постійно змінюються, ТОВ «ЛАВАНДА» тісно взаємодіє з дійсними і потенційними споживачами, оперативно реагуючи на їхні зауваження і побажання.

Відповідальність за організацію та ведення бухгалтерського обліку покладено на керівника та головного бухгалтера.

З часом організаційна структура і система управління підприємством можуть зазнавати певних змін. Припускаючи, що процес розвитку організаційної структури є циклічним, можна виділити в її розвитку три фази: рівноваги; дисгармонії та зміни. На першій фазі організаційна структура управління відповідає за змістом та формою потребам підприємства. На другій фазі спочатку непомітно, а далі все суттєвіше простежується дисбаланс між фактичним і необхідним станом системи під впливом активно діючих внутрішніх та зовнішніх чинників. Застосовуючи відповідний набір методів управління, система на третьому етапі, фазі змін переводиться з розбалансованого стану в стан рівноваги.

Організаційна структура управління підприємством – основа системи управління, яка визначає склад, підпорядкованість та взаємодію її елементів окреслює необхідну кількість управлінського персоналу, здійснює його розподіл за підрозділами, регламентує адміністративні, функціональні та

інформаційні взаємовідносини між працівниками апарату управління та підрозділами, встановлює права, обов'язки і відповідальність менеджерів тощо.

Завдання менеджера в процесі управління полягає в тому, щоб надати всім компонентам підприємства такої форми та об'єднати їх так, аби підприємство було одним цілим і функціонувало цілеспрямовано. Саме тому на будь-якому підприємстві існує певна підпорядкованість між його складовими та рівнями менеджменту, чіткий розподіл влади, прав та відповідальності.

Для відображення структурних взаємозв'язків основних рівнів та підрозділів підприємства, їх підпорядкованості на практиці використовують певні схеми організаційної структури управління. Такі схеми є лише скелетом системи управління, оскільки не розкривають склад та зміст функцій, прав та обов'язків підрозділів та посадових осіб.

Проста (лінійна) структура підприємства яка використовується в ТОВ «ЛАВАНДА» визначається не наявністю, а відсутністю в ній будь-яких характеристик. Маємо низький рівень спеціалізації, нечисленні правила, за якими здійснюється діяльність, та централізацію повноважень у руках однієї особи – директора. Проста організація є «мало ступеневою». Вона переважно складається з двох-трьох вертикальних рівнів та аморфної групи уповноважених службовців, які мають право централізовано приймати рішення. Проста структура найчастіше зустрічається у малому бізнесі, де менеджер і власник виступають в одній особі. Вона мобільна, потребує незначних витрат. Зі зростанням розмірів підприємства процес прийняття рішень ускладнюється, проста структура втрачає переваги, оскільки обмеженість її можливостей призводить до переобтяження керівної верхівки. Так як підприємство за своєю формою відноситься до малих підприємств і всі обов'язки бухгалтера, управлінця виконує директор, ТОВ «ЛАВАНДА» використовує лінійну організаційну структуру управління. Між елементами цієї структури існують лише одноканальні зв'язки.

В процесі світової економічної інтеграції джерелом достовірної та об'єктивної інформації повинна стати фінансова звітність, яка відповідає вимогам ринкової інфраструктури.

Така звітність складається на ТОВ «ЛАВАНДА» за визначеними правилами, вимогами, методами й нормами згідно діючих нормативних актів. Це, по суті, бухгалтерська звітність, яка є джерелом інформації про фінансовий стан, результати діяльності підприємства й рух грошових коштів. Звітність та документообіг у ТОВ «ЛАВАНДА» організовується відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 19.07.99 р. № 996-XIV та наказу Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 «Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування».

Виходячи зі статті 4 Закону про бухгалтерський облік й пункту 18 П(С)БО1 основними принципами бухгалтерського обліку й фінансової звітності є: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, неперервність, наявність й співставлення доходів та витрат, превалювання сутності над формою, історична собівартість, єдиний грошовий вимірник, періодичність. ТОВ «ЛАВАНДА» застосовує вказані принципи, цим, забезпечуючи повне й достовірне висвітлення результатів господарської та фінансової діяльності підприємства на безперервній основі.

На початку роботи підприємства керівництво ТОВ «ЛАВАНДА» розробило та прийняло основні напрями облікової політики. Бо, виходячи з Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку М(С)БО1 «Надання фінансової звітності», облікова політика – визначені принципи, основи, правила й практика, які прийняті підприємством для складання й подання фінансових звітів. Тобто, під обліковою політикою слід розуміти сукупність способів ведення бухгалтерського обліку, первісного спостереження, вартісного вимірювання, поточного групування та узагальнення фактів господарського життя, яку прийняло підприємство. Міняти облікову політику протягом звітного періоду категорично заборонено.

Облікова політика ТОВ «ЛАВАНДА» розроблялась на багато років й може бути змінена тільки у випадках:

- зміни установчих вимог;
- вимоги Міністерства фінансів України – органа, що затверджує П(С)БО;
- зміни положень облікової політики, забезпечуючи достовірне й об'єктивне відображення господарських операцій.

Згідно з пунктом 23 П(С)БО 1, ТОВ «ЛАВАНДА» висвітлює свою облікову політику шляхом опису: принципів оцінки статей звітності; методів обліку окремих статей, при цьому керівництво видає наказ про облікову політику, де всі ці положення детально викладаються. Одним із важливих питань облікової політики є організація документообігу. Документообіг – це рух документів в процесі їх оперативного використання і бухгалтерського опрацювання з моменту складання або одержання від інших підприємств і організації до передачі на зберігання в архів після запису в облікові реєстри.

Облікова політика підприємства розроблена та затверджена відповідним наказом, в зв'язку з яким ведеться фінансовий звіт по підприємству. В наказі затверджені норми і методи нарахування амортизації основних засобів передбачені податковим законодавством.

Необхідно приймати прямолінійний метод нарахування амортизації нематеріальних активів. При відпустці в виробництво, продаж та вибуття сировини, матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів їх оцінку необхідно виконувати по методу ФІФО.

Для характеристики наявності, складу, структури капіталу й змін, що відбулися в них, за даними балансу складемо аналітичну таблицю (таблиця 2.1).

Дані таблиці показують, що загальна сума капіталу підприємства збільшилася на 503,1 тис. грн, або на 2,5%. Розподіл коштів між основним й оборотним капіталом на початок року становить 51,2 та 48,8 % відповідно. На кінець року істотних змін у структурі капіталу не відбулося. Приріст



основного капіталу склав 4081,2 тис. грн, або 39,5 %, а оборотного – -3578,1 тис. грн, або -36,2 %.

Таблиця 2.1 – Аналітична таблиця майна підприємства

Склад майна підприємства	На початок року		На кінець року		Відхилення (+,-)		Зміна структури, % пунктів (2-4)
	Сума, тис. грн	Пит. вага, %	Сума, тис. грн	Пит. вага, %	Сума, тис. грн	Пит. вага, %	
Загальний капітал	20 213,1	100	20 716,2	100	+503,1	+2,5	
1. Основний капітал	10 344,6	51,2	14 425,8	69,6	+4081,2	+39,5	+18,5
2. Оборотний капітал	9 868,5	48,8	6 290,4	30,3	-3578,1	- 36,2	-18,5
2.1. Матеріальні оборотні кошти	8 497,7	86,1	4 299,4	68,4	+2044,2	- 49,4	-17,7
2.2. Кошти	0,1	-	1 210,0	19,2	1209,9	+1209,9	+19,2
2.3. Дебіторська заборгованість та інші активи	1 370,7	13,9	781,0	12,4	-276,3	-43,0	-1,5

Незважаючи на значний абсолютний приріст як основного, так й оборотного капіталу, питома вага оборотного в загальному капіталі зменшилась на 18,5 % а основного – збільшилась на цю ж величину. Отже, відбувся незначний перерозподіл коштів у бік зростання менш мобільної їхньої частини. Наведена структура свідчить про те, що високий ступінь зв'язаності капіталу або його втрати у зв'язку з фізичним і моральним зношуванням, в остаточному підсумку підвищують ризик неліквідності.

Відповідно до правил ведення бухгалтерського обліку (П(С)БО) вкладення капіталу в нематеріальні активи є новим об'єктом спостереження, обліку, аналізу й управління. Питома вага їх у майновій масі всіх активів підприємства в цей час настільки низька, що не витримує порівняння з аналогічними показниками підприємств у країнах з розвинутою ринковою економікою.

## 2.2 Документальне оформлення надходжень та вибуття виробничих запасів, їх синтетичний та аналітичний облік

Суцільна та безперервна реєстрація у документах даних про всі господарські операції є важливим засобом контролю за об'єктами господарської діяльності, та правильним і раціональним використанням запасів підприємства. Значну роль при цьому відіграє принцип превалювання сутності над формою, який передбачає, що всі господарські операції, пов'язані з наявністю та рухом запасів, обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми. На підприємстві бухгалтерський облік виробничих запасів організовують наступним чином (рисунок 2.2).

Тобто, для забезпечення документування виробничих запасів передбачено використання ряду типових форм документів.

Дані систематизуються на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку за допомогою подвійного запису.

Крім того, для забезпечення своєчасного відображення господарських операцій у регістрах бухгалтерського обліку, на підприємствах повинні бути чітко визначені терміни передачі документів з обліку запасів до бухгалтерії.

Документальне оформлення надходження матеріальних, сировинних і паливних ресурсів, їх наявності та витрачання є досить складним процесом, адже структура документообігу повинна забезпечувати своєчасне отримання необхідних даних як для обліку [33], так і для контролю й оперативного управління виробничими запасами.

Від правильного документального оформлення операцій з надходження виробничих запасів залежить правильне віднесення їх вартості на витрати виробництва, а також реальність оцінки незавершеного виробництва та його відображення у фінансовій звітності [12, С. 616-618]. Надходження виробничих запасів оформлюється й іншими документами. Наприклад,

супровідні документи постачальників (рахунок-фактура ф, № 63), платіжна вимога-доручення, товарно-транспортна накладна) є підставою для приймання за кількістю і якістю партії запасів, що надійшли, а також використовуються для розрахунків між постачальниками та покупцями за відвантажені (відпущені) запаси.



Рисунок 2.2 – Схема організації бухгалтерського обліку запасів

Нижче наведено основні операції з надходження виробничих запасів і реквізитів документів, які при цьому заповнюються (таблиця 2.2).

Запаси приймаються матеріально відповідальною особою як за кількістю, так і за якістю. Тому порядок відображення запасів в бухгалтерському обліку пов'язаний з моментом настання матеріальної

відповідальності. Якщо приймання за кількістю співпадає з прийманням за якістю, то настає матеріальна відповідальність в повному обсязі.

Таблиця 2.2 – Реквізити документів, що характеризують операції з надходження виробничих запасів

№ з/п	Операції з надходження виробничих запасів	Основні реквізити, що характеризують надходження виробничих запасів
1	Придбання виробничих запасів у постачальника	Дата надходження, постачальник, склад, вид господарської операції
2	Придбання виробничих запасів підзвітними особами в порядку закупівлі дрібних партій за готівку	Вид господарської операції, склад, постачальник (найменування, код), дата надходження
3	Оприбуткування виробничих запасів, виготовлених власними силами	Найменування, сорт, розмір, номенклатурний номер
4	Оприбуткування виробничих запасів, отриманих внаслідок ліквідації основних засобів	Кількість (за документом, фактично), ціна (облікова) за одиницю, найменування
5	Внутрішнє переміщення (зі складу на склад)	Одиниця виміру (найменування, код)
6	Оприбуткування виробничих запасів у результаті перетворення малоцінних засобів праці на непридатні	Вартість (за обліковими цінами)
7	Оприбуткування лишків, виявлених під час інвентаризації	Сума транспортно-заготівельних витрат або відхилень від облікових цін

Надходження виробничих запасів на підприємство є, як правило, часто повторюваною операцією. Тому бухгалтеру важливо знати порядок документального оформлення таких операцій з метою своєчасного здійснення заходів контролю для забезпечення достовірності облікової інформації [14, С. 298-300].

Виробничі запаси зі складів підприємства відпускаються в цехи для виготовлення продукції, на господарські потреби, а також на сторону для переробки чи реалізації як надлишкові чи непотрібні. Відпуск виробничих запасів до комор цехів вважається внутрішнім переміщенням запасів [24, С. 59-63]. Під відпуском у виробництво розуміють відпуск виробничих запасів для виготовлення продукції, виконання робіт чи надання послуг.

При відпуску запасів у виробництво необхідно дотримуватись

наступних вимог:

– запаси повинні обліковуватись за вагою, обсягом, масою відповідно до нормативів витрат на визначений обсяг виробництва;

– відпуск запасів, як правило, повинен здійснюватися у межах попередньо встановлених лімітів. Лімітування здійснюється відділом матеріально-технічного постачання чи плановим відділом;

– з головним бухгалтером повинні узгоджуватися списки осіб, яким надано право отримувати зі складів запаси, а також отримуються зразки їх підписів. Ці дані повинні бути доведені до працівників складів (комор). Запаси у виробництво передаються зі складів тільки представникам цехів, господарств, відділів тощо, які офіційно визначені для їх отримання. Порядок документального оформлення операцій з відпуску запасів зі складів підприємства залежить від того, для яких потреб вони відпускаються: систематично на виробничі потреби або епізодично в цехи та відділи для адміністративних чи інших потреб. Основні документи, якими оформлюють операції з відпуску виробничих запасів, наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Документи з відпуску виробничих запасів

Форма документу	Назва документу	Призначення документу
М-8, 9, 28, 28а	Лімітно-забірна картка	Використовується для систематичного відпуску у виробництво лімітованих матеріалів, а також для поточного контролю за дотриманням встановлених лімітів їх відпуску. Зазначається місячний ліміт відпуску цеху
М-10	Акт-вимога на заміну (додатковий відпуск) матеріалів	Оформлюється при разовому відпуску запасів для виробничих і господарських потреб
М-11	Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів	Використовується для разового відпуску запасів всередині підприємства
М-18	Сигнальна довідка про відхилення фактичного залишку матеріалів від встановлених норм запасу	Складається завскладом (комірником) у разі виявлення відхилень фактичного залишку виробничих запасів від встановлених норм
М-19	Матеріальний звіт	Складається МВО і передається до бухгалтерії; відображає рух запасів на складі за певний період

У ряді випадків для разового відпуску запасів у виробництво використовуються галузеві форми. Залежно від напрямку витрачання виробничих запасів у документах заповнюються наступні реквізити (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Реквізити документів, їмо характеризують операції з відпуску запасів

№ з/п	Операції з відпуску виробничих запасів	Основні реквізити, що характеризують відпуск
1	Відпуск виробничих запасів до цехів основного і допоміжного виробництва на виготовлення продукції, виконання робіт і надання послуг	Дата відпуску, вид господарської операції, склад, одержувач (цех, відділ)
2	Відпуск виробничих запасів на утримання та експлуатацію обладнання	Призначення, шифр витрат, найменування, сорт, розмір
3	Відпуск виробничих запасів для загальновиробничих і адміністративних потреб	Номенклатурний номер, одиниця виміру
4	Відпуск виробничих запасів на потреби непромислових виробництв і господарств	Кількість, ціна
5	Відпуск виробничих запасів на сторону та у переробку	Сума транспортно-заготівельних витрат чи відхилень від облікової ціни

Документи, призначені для оформлення операцій з надходження, внутрішнього переміщення та відпуску запасів, є підставою для ведення бухгалтерського й оперативного (складського) обліку. Документи надходять до бухгалтерії, де вони підлягають перевірці за змістом господарських операцій і правильністю їх оформлення (перевіряється наявність реквізитів, підписів, правильність арифметичних підрахунків), щодо законності операцій.

На документи з оприбуткування товарно-виробничих запасів складається реєстр прибуткових документів, а на документи, які підтверджують витрачання, – реєстр видаткових документів. У реєстрах наводяться наступні дані:

- період, за який складено реєстр (тиждень, декада, місяць);
- назва документів, за якими складено реєстр;

- номери документів та їх загальна кількість;
- підписи завідувача складу та бухгалтера, який приймає реєстри.

Реєстри складаються у двох примірниках: один залишається на складі, а другий, з прикладеними до нього документами, передається до бухгалтерії.

Приймаючи реєстри, бухгалтер перевіряє правильність записів у картках складського обліку, всіх документів і виведення залишків у натуральних одиницях. Виконана робота підтверджується підписом у графі картки «контроль». Завдяки кількісному обліку запасів, який ведеться на складах за допомогою карток складського обліку бухгалтер відображає запаси в грошовому вимірнику, тобто веде вартісний облік.

Документи групуються за видами запасів, після чого за кожною з груп документів підраховується загальна сума, яка записується на зворотному боці реєстру [5, С. 163-165]. Дані оброблених реєстрів заносяться до накопичувальної відомості руху запасів, яка складається бухгалтером. На кожному документі з руху виробничих запасів повинно бути вказано не тільки найменування запасу, але й номенклатурний номер, що дозволяє уникати помилок під час заповнення прибуткових і видаткових документів та здійснення записів у складському і бухгалтерському обліку виробничих запасів.

Відображення надходження та витрачання запасів здійснюється за допомогою карток складського обліку, які виписуються на кожне найменування, профіль, сорт, марку, розмір окремо. У картках складського обліку на підставі залишків на 1-ше число місяця, які виводяться за кожним номенклатурним номером, складаються відомості обліку залишків запасів (сальдові відомості), що використовуються для порівняння даних аналітичного та синтетичного обліку виробничих запасів [28, С. 26-28]. Окрім даних про виробничі запаси, що формуються у сальдовій відомості, забезпечити оптимальне співвідношення між виробничою програмою та запасами можна за умови оперативнішого надання даних про їх наявність і рух. Порушення встановлених вимог ведення складського обліку ускладнює

процес обробки документів у бухгалтерії і перешкоджає отриманню оперативної, повної, достовірної, неупередженої і точної інформації про рух запасів.

Для узагальнення інформації про наявність і рух належних підприємству запасів призначеного рахунку 20 «Виробничі запаси». До цього рахунку Планом рахунків передбачено відкриття наступних субрахунків:

Рахунок 201 «Сировина і матеріали» призначений для відображення наявності та руху сировини й основних матеріалів, які входять до складу продукції, що виготовляється, або є необхідними компонентами при її виготовленні. На цьому субрахунку ведеться облік основних матеріалів, що використовуються підрядними будівельними організаціями при здійсненні будівельно-монтажних, ремонтних робіт, облік допоміжних матеріалів, які використовуються при виготовленні продукції або для господарських потреб, технічних цілей і сприяння в виробничому процесі, а також облік вартості заготовленої для переробки сільськогосподарської продукції.

Рахунок 202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби» призначений для відображення та руху купівельних напівфабрикатів, готових комплектуючих виробів (включаючи у підрядних будівельних організаціях будівельні конструкції та вироби – дерев'яні, залізобетонні, металеві, інші), придбанні для комплектування продукції, що випускається, які потребують додаткових витрат праці для їх обробки або для збирання, а також спеціальне обладнання та інструменти, пристрої та інші прилади придбанні науково-дослідними та конструкторськими підприємствами для проведення наукових (експериментальних) робіт за визначеною науково-дослідною або конструкторською темою.

Рахунок 203 «Паливо» призначений для обліку наявності та руху палива, що купується чи заготовлюється для технологічних потреб виробництва, експлуатації транспортних засобів, а також для вироблення енергії та опалення будівель. Тут також обліковуються оплачені талони на бензин, дизельне топливо, газ і мастильні матеріали. Якщо деякі види палива



використовуються одночасно як матеріали і як паливо, то їх можна обліковувати на субрахунку 201 «Сировина і матеріали» і на субрахунку 203 «Паливо» – за ознакою пере важності на цьому підприємстві. Також призначений для обліку створений на підприємстві запасів газу для технологічних та експлуатаційних потреб, для виготовлення енергії та опалення будівель.

Рахунок 204 «Тара й тарні матеріали» призначений для відображення наявності та руху всіх видів тари, крім тари, яка використовується як господарський інвентар, а також матеріали й деталі, які використовують для виготовлення тари та її ремонту. Матеріали, які використовуються для додаткового обладнання вагонів, барж, суден з метою забезпечення збереження відвантаженої продукції, не відносяться до тари й обліковуються на субрахунку 201 «Сировина і матеріали».

Рахунок 205 «Будівельні матеріали». Підприємства-забудовники відображають рух будівельних матеріалів, конструкцій і деталей обладнання та комплектуючих виробів, які підлягають до монтажу, та інших запасів, необхідних для виконання будівельно-монтажних робіт, виготовлення будівельних деталей і конструкцій. Устаткування й будівельні матеріали, передані підряднику для монтажу й виконання будівельних робіт, списуються з субрахунку 205 на рахунок 15 «Капітальні інвестиції» після підтвердження їх монтажу й використання.

Рахунок 206 «Матеріали, передані в переробку» призначений для обліку матеріалів, переданих у переробку на сторону та які надалі включаються до складу собівартості отриманих з них виробів. Витрати на переробку матеріалів, що оплачуються стороннім підприємствам, відображаються безпосередньо за дебетом рахунків, на яких ведеться облік виробів, отриманих з переробки.

Рахунок 207 «Запасні частини» призначений для обліку придбаних або виготовлених запасних частин, готових деталей, вузлів, агрегатів, які використовуються для проведення ремонтів, зміни зношених частин машин,

обладнання, транспортних засобів, інструменту, а також автомобільних шин у запасі та обороті. На цьому ж субрахунку ведеться облік обмінного фонду повнокомплектних машин, устаткування, двигунів, вузлів, агрегатів, що створюються в ремонтних підрозділах підприємств, на ремонтних підприємствах.

Рахунок 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення» призначений для обліку мінеральних добрив, отрутохімікатів для боротьби зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур, біопрепаратів, медикаментів, хімікатів, що використовуються для боротьби з хворобами сільськогосподарських тварин. Тут також відображаються саджанці, насіння та корми, що використовуються для висаджування, посіву та відгодівлі тварин безпосередньо в господарстві.

Рахунок 209 «Інші матеріали» призначений для обліку відходів виробництва, невиправного браку, матеріальних цінностей, одержання від ліквідації основних засобів, які не можуть бути використані як матеріали, палива або запасних, зношених шин, бланків суворого обліку тощо.

Операції з обліку виробничих запасів відображаються в Журналі 5 (5А).

За допомогою синтетичного обліку неможливо контролювати наявність та рух кожного виду товарно-виробничих запасів [3].

Для отримання деталізованої інформації, необхідної для управління запасами за їх окремими видами та процесами, організовується аналітичний облік.

Деталізація аналітичного обліку виробничих запасів обумовлена, по-перше, наявністю великої кількості складів для їх зберігання; по-друге, значною їх номенклатурою; по-третє, складною організаційною та виробничою структурами підприємства тощо.

До окремих рахунків синтетичного обліку та субрахунків можуть бути відкриті рахунки аналітичного обліку, які дозволяють визначити їх обсяг в цілому та за кожним видом окремо (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Розрізи аналітичного обліку виробничих запасів

Субрахунки рахунку 20 «Виробничі запаси»	Розріз аналітики
201 «Сировина й матеріали»	У розрізі видів та груп сировини, місць зберігання та матеріально відповідальних осіб
202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»	У розрізі купівельних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, місць зберігання та матеріально відповідальних осіб
203 «Паливо»	У розрізі видів палива, місць зберігання та матеріально відповідальних осіб
204 «Тара й тарні матеріали»	У розрізі видів тари й тарних матеріалів і матеріально відповідальних осіб
205 «Будівельні матеріали»	За видами (групами) та окремими об'єктами будівельних матеріалів
206 «Матеріали, передані в переробку»	У розрізі, який забезпечує отримання даних про підприємство-переробника та контроль за операціями з переробки, за відповідними витратами
207 «Запасні частини»	За місцями зберігання й однорідними групами (механічна група, електрична група тощо). Аналітичний облік машин, обладнання, двигунів, вузлів та агрегатів обмінного фонду також ведеться за групами: придатні до експлуатації (нові та відновлені); що підлягають відновленню (на складі); що знаходяться в ремонті
208 «Матеріали сільськогосподарського призначення»	За групами та видами матеріалів сільськогосподарського призначення в розрізі їх номенклатури
209 «Інші матеріали»	За видами та групами інших матеріалів

Операції з руху виробничих запасів на рахунках бухгалтерського обліку відображено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Відображення в обліку операцій з надходження та витрачання виробничих запасів на підприємстві

№ з/п	Зміст господарської операції.	Кореспондуючі рахунки		Сума, тис. грн
		дебет	кредит	
1	2	3	4	5
1	Переведено виробничі запаси з однієї категорії до іншої	20 «Виробничі запаси»	20 «Виробничі запаси»	20
2	Оприбутковано виробничі запаси, повернуті з виробництва або виготовленні власними силами	20 «Виробничі запаси»	23 «Виробництво»	0,5
3	Зменшено суму браку на вартість відходів від бракованої продукції, яку переведено до складу виробничих запасів.	20 «Виробничі запаси»	24 «Брак у виробництві»	0,1

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5
4	Переведено до складу запасів активи, що були придбані як товар для продажу.	20 «Виробничі запаси»	28 «Товари»	0,2
5	Оплачено витрати на транспортування виробничих запасів, що надійшли	20 «Виробничі запаси»	31 «Рахунки в банках»	20
6	В переведено до складу виробничих запасів у рахунок погашення дебіторської заборгованості	20 «Виробничі запаси»	37 «Розрахунки з різними дебіторами»	30
7	Обліковано запаси, придбані підзвітною особою	20 «Виробничі запаси»	372 «Розрахунки з підзвітними особами»	0,2
8	Проведено дооцінку запасів.	20 «Виробничі запаси»	423 «Дооцінка активів»	0,4
9	Оприбутковано виробничі запаси, що надійшли від постачальника на суму, що сплачується згідно договору (без ПДВ)	20 «Виробничі запаси»	63 «Розрахунки з постачальникам и та підрядниками»	200
11	Оприбутковано лишки запасів, виявлених в результаті інвентаризації	20 «Виробничі запаси»	719 «Інші доходи від операційної діяльності»	0,1
12	Оприбутковано запаси, що надійшли безоплатно.	20 «Виробничі запаси»	745 «Дохід від безоплатно одержаних активів»	0,2
13	Відпущено зі складу виробничі запаси для капітального будівництва власними силами	15 «Капітальні інвестиції»	20 «Виробничі запаси»	2000
14	Відпущено зі складу виробничі запаси для виробництва продукції.	23 «Виробництво»	20 «Виробничі запаси»	300
15	Списано виробничі запаси на витрати, пов'язані з виправленням браку, або на гарантійний ремонт в обсязі, що перевищує норму, витрати на утримання гарантійних майстерень.	24 «Брак у виробництві»	20 «Виробничі запаси»	0,1

Аналітичний облік виробничих запасів ведеться в розрізі їх найменувань або однорідних груп, за допомогою карток складського обліку, які розміщуються в картотеці за технічними групами виробничих запасів відповідно до номенклатури-цінника. Кожна з груп виробничих запасів поділяється за видами, сортами, марками. Кожному найменуванню, сорту,

розміру виробничих запасів привласнюється коротке числове позначення, яке записують до спеціального реєстру – номенклатури-цінника, де також вказують одиницю виміру та облікову ціну запасу [16, С. 623-625].

### 2.3 Удосконалення обліку виробничих запасів

Класифікація матеріалів за технічними якостями покладено в основу розробки спеціальної номенклатури-цінника – систематизованого переліку матеріалів які є на підприємстві. Виробничим запасам присвоюються номенклатурні номери залежно від порядку їх надходження на підприємство. Тому номенклатурний номер не містить у собі інформації, яка б дала змогу посилити контроль за рухом і використанням сировини й матеріалів на виробництві [3, С. 125-128].

Пропонуємо ввести додаткові аналітичні рахунки. Перші два знаки запропонованого номенклатурного номера означають синтетичний рахунок, третій – номер субрахунку, четвертий і п'ятий – номер групи запасів, а шостий-восьмий – порядковий номер сировини в межах групи. Доцільність застосування запропонованих номенклатурних номерів полягає в тому, що присвоєні матеріальним цінностям номенклатурні номери вказуються на всіх документах, що пов'язані з рухом матеріальних цінностей, на матеріальних ярликах та в картках складського обліку. Це значно полегшує подальшу комп'ютерну обробку документів та запобігає виникненню помилок при оприбуткуванні чи списанні сировини й матеріалів.

На сільськогосподарському підприємстві матеріали сільськогосподарського призначення надходять приблизно в однаковій кількості (через нормування витрат і нормування запасів у місцях зберігання), тому нескладно розрахувати транспортно-заготівельні витрати. При відпуску запасів у виробництво, продаж чи іншому вибутті їх оцінка

згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» може здійснюватися за одним із таких методів: ідентифікаційної собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних витрат. На підприємстві користуються методом оцінки відпуску запасів у виробництво, продаж чи інше вибуття, який враховує їх специфіку, узгоджується з чинною нормативною і законодавчою базою України та не ускладнює систему обліку, є метод ФІФО.

Для ефективного управління запасами слід дотримуватися певних вимог: обрати систему обліку запасів, яка б враховувала специфічні особливості виробничого процесу; постійно мати достатньо точну оцінку обсягу і часу попиту, а також часу виконання замовлення, а також інформацію про терміни виробництва і постачання, про їх можливі зміни, що дасть можливість контролювати надходження та використання сировини й матеріалів у процесі виробництва та забезпечить його безперервність, що особливо важливо для сільськогосподарських підприємств. За методом «АВС», користуючись річною грошовою вартістю, виробничі запаси сільськогосподарських підприємств можна класифікувати на групи А, В і С. До групи А можна віднести основну сільськогосподарську сировину – насіння, до групи В – добрива та засоби захисту рослин. Мастило та інші види запасів відносять до групи С, оскільки вони мають відносно низьку річну грошову вартість. Саме поділ на групи дасть змогу посилити внутрішній контроль за наявністю та рухом виробничих запасів.

Мета нормування виробничих запасів полягає у визначенні діапазону можливих варіацій добових залишків протягом року, на основі якого встановлюють величину необхідної норми запасу. Виробничий запас тієї чи іншої сировини на сільськогосподарських підприємствах визначається періодом надходження (в днях) матеріальних ресурсів на різних стадіях, тобто складається з суми кількох запасів: транспортного, підготовчого, поточного, технологічного, страхового, дотримання яких є обов'язковим, а їх

розмір має бути оптимальними.

Основними напрямками вдосконалення документального оформлення використання виробничих запасів на підприємствах є використання спеціалізованих типових галузевих форм документів, у яких всі реквізити мають бути чітко та послідовно заповненими; виведення з них певних нормативно-довідкових даних; максимальна автоматизація заповнення та обробки первинних документів, оскільки облік виробничих запасів – досить трудомістка ділянка облікової роботи.

Ми пропонуємо ввести акт передачі залишків сировини і матеріалів на виробництво. В акті введено окремі графи, в яких наводять вологість одиницю виміру сировини й матеріалів, а також найменування підрозділу, за яким складається цей акт. Запропонований акт дає змогу згрупувати сировину на його титульній сторінці, а на зворотній – матеріали (бракованих виробів, зворотних відходів, мішків, відер, етикеток, плівки пакувальної тощо), що допомагає контролювати їх перехідні залишки.

У сільськогосподарських підприємствах залежно від можливостей подальшого використання до складу основних чи допоміжних матеріалів відносять також відходи виробництва [2, С. 159-161]. Пропонуємо відкрити додаткові групи аналітичних рахунків для обліку матеріалів: 20601008 «Основні матеріали» (для обліку насіння, добрива), 20603012 «Допоміжні матеріали» (матеріальні цінності, які не є складовою виготовленої продукції, а лише сприяють її виробництву), 20604014 «Зворотні відходи» (використовують для обліку зворотних відходів виробництва та браку, який переробляють, а також для обліку відходів, що не можуть бути повторно використані у виробництві та підлягають реалізації).

Облік виробничих запасів є досить трудомісткою ділянкою облікової роботи. Тому однією із важливих умов якісного обліку матеріалів є застосування комп'ютерних програм для автоматизації обліку з передовими методами організації складського господарства і обліку матеріалів.

Ми пропонуємо ввести автоматизацію бухгалтерського обліку

сировини й матеріалів передбачає створення трьох рівнів управління обліковим процесом на сільськогосподарському підприємстві: нижній (об'єднує виробництво, збут, склад сировини та склад матеріалів); середній (об'єднує операції з руху сировини); верхній рівень (надає інформацію для головного бухгалтера).

Недоліки застосування комп'ютерної програми з обліку виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах полягають у тому, що підрозділи, які співпрацюють із складом, потребують більш оперативної інформації про надходження сировини і матеріалів.

Вважається за доцільне економічний аналіз ефективного використання виробничих запасів здійснювати працівниками матеріального відділу бухгалтерії, оскільки саме вони контролюють і відображують у бухгалтерському обліку процес надходження, руху, використання сировини і матеріалів у виробництво. Переваги очевидні: посилиться оперативний контроль за раціональним використанням виробничих запасів на підприємстві, будуть виявлені постійні відхилення від норм витрат сировини і матеріалів та підвищуватиметься ефективність виробництва. Крім того, це дасть змогу проводити аналіз використання виробничих запасів як по підприємству в цілому, так і по окремих ланках, оскільки саме тут зосереджено основну частину резервів економії ресурсів.

Сільськогосподарське виробництво належить до матеріаломісткої галузі, де частка сировини і матеріалів в собівартості продукції сягає в останні роки близько 70%. Рівень матеріаломісткості продукції залежить від багатьох чинників: рівня технічної забезпеченості, наявності новітніх прогресивних технологій, спеціалізації й концентрації виробництва, якості насіння, добрива тощо. Дослідження свідчать, що зниження матеріаломісткості в сільськогосподарській галузі можливе через комплексне використання матеріалів і відходів виробництва, правильний облік виробничих запасів і належне їх зберігання.

До основних резервів збільшення обсягу випуску продукції на



сільськогосподарській підприємствах за рахунок ефективного використання виробничих запасів можна віднести такі: застосування сучасної досконалої та модернізованої технології вирощування зерна; зменшення втрат виробничих запасів під час транспортування і зберігання; використання якісних видів сировини і матеріалів; недопущення невиробничих витрат (браку) понад встановлені норми; зменшення відходів виробництва тощо.

Проведені дослідження показали, що для аналізу зміни економічних явищ і процесів за певний період часу доцільно застосовувати ряди динаміки, за допомогою яких можна виявити загальну тенденцію в зміні рівня використання найважливіших видів виробничих запасів на одиницю продукції за кілька років.

Особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що при відпуску виробничих запасів у виробництво сільськогосподарським підприємствам потрібно враховувати не тільки кількісні, а й якісні їх характеристики. Залежно від якості кількість сировини, яка необхідна для отримання одиниці готової продукції, буде змінюватись. Зазвичай плановий випуск сільськогосподарської продукції завжди встановлюють нижчим граничного значення, яке може бути досягнуто за оптимальних умов виробництва. Це дає можливість кожному підприємству виконати норму виходу за рахунок внутрішніх резервів. При аналізі слід враховувати чинники, які впливають на фактичний випуск готової продукції. Система основних показників в умовах сільськогосподарського виробництва для ділянок виконання плану за обсягом продукції у натуральному і вартісному вираженні; процес формування собівартості продукції; брак у виробництві за кількістю і вартістю; відхилення від норм витрат насіння, добрива і матеріалів.

Визначення потреби і забезпечення раціонального використання матеріальних ресурсів тісно пов'язані з їх нормуванням. Стан нормативної бази в промисловості все ще не повною мірою відповідає вимогам підвищення ефективності виробництва. Практика роботи

сільськогосподарських підприємств свідчить про те, що більшість норм встановлюють за фактичними витратами за попередній період або за аналогією. Тому при аналізі норм витрат виробничих запасів слід враховувати, що на практиці використовують застарілі, а іноді й завищені норми витрат, що не орієнтують на досягнення найкращих результатів і можуть бути джерелом зловживань. Виявлення відхилення фактичних витрати від таких норм не відображує реальних перевитрат матеріальних ресурсів чи зміни матеріаломісткості. При аналізі обґрунтованості норм витрат доцільно проводити такі порівняння: поточні норми і фактичні витрати із середньогалузевими; поточні норми на порівняльну продукцію з нормами минулого року відносної матеріаломісткості нової і старої продукції та фактичні витрати з поточними нормами.

Отже, сільське господарство – це матеріаломістка галузь, тому передумовою успішного управління виробничим процесом є управління наявністю та раціональним використанням виробничих запасів. Важлива роль у реалізації поставлених питань належить бухгалтерському обліку і економічному аналізу як одним із функцій управління.

## РОЗДІЛ 3

### АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ТОВ «ЛАВАНДА»

#### 3.1 Аналіз використання виробничих запасів

Основою виробництва продукції слугує сировина та матеріали, які являють собою предмети праці і включаються в склад новоствореної продукції. Виробничий процес залежить від повноцінного та своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, паливом, необхідним інструментом та іншими матеріальними ресурсами (рисунк 3.1).



Рисунок 3.1 – Схема аналізу використання матеріалів  
на підприємстві

Важливим моментом раціоналізації виробничого процесу є повне та своєчасне його забезпечення матеріальними ресурсами, умовами ефективного їх використання. Показник забезпеченості підприємства сировиною та матеріалами визначає період безперервної роботи підприємства за рахунок використання наявного залишку матеріалів. Визначається цей показник діленням величини запасу сировини, матеріалів або напівфабрикатів на денну (добову) норму витрат. Одержана величина порівнюється з нормативом або тривалістю відповідного періоду. При цьому визначається процент забезпеченості сировиною та матеріалами.

В більшості розрахунків забезпеченість матеріалами визначають у відсотках. Для цього фактичну наявність матеріалів за видами порівнюють з плановою потребою на місяць, квартал, рік. Аналіз забезпеченості програм виробництва звітного та попереднього року основними видами матеріалів характеризується такими даними (таблиці 3.1, 3.2).

Таблиця 3.1 – Аналіз фактичної забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами за 2022 рік

Матеріали	Потреба підприємства з урахуванням залишків		Фактичне надходження		Відхилення від плану		Коефіцієнт забезпеченості, %
					більше		
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	
Насіння	550,0	50,0	489,1	45,0	-60,9	-0,5	88,9
Добрива	300,0	27,0	288,2	26,0	-11,8	-1,0	96,0
Паливо	250,0	23,0	310,8	29,0	+60,8	+6,0	124,0
Разом	1100,0	100,0	1088,1	100	-11,9	-	98,9

При аналізі забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами вивчають обґрунтованість планової потреби в ресурсах, складають заявки на поставку сировини та матеріали за нормами, що не перевищують величину застосованих в планових калькуляціях. Обсяг поставок матеріальних

ресурсів, вказаний в заявках, не повинен бути вище передбаченого планом виробництва [23, С. 169-171].

В плані матеріально-технічного постачання відображаються в натуральному і вартісному виразі витрати матеріалів і комплектуючих виробів на основне виробництво, капітальне будівництво, капітальний ремонт та інші потреби.

Таблиця 3.2 – Аналіз фактичної забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами за 2022 рік

Матеріали	Потреба підприємства з урахуванням залишків		Фактичне надходження		Відхилення від плану		Коефіцієнт забезпеченості, %
					більше		
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	
Насіння	1000,0	40,0	1010,0	40,0	+10,0	-	101,0
Добрива	900,0	36,0	885,7	35,0	-14,3	-1,0	98,0
Паливо	600,0	24,0	607,0	25,0	+7,0	+1,0	101,0
Разом	2500,0	100	2502,7	100	+2,7		100,0

Складовою частиною плану є договори поставок, в яких визначено обсяг, термін, асортимент, якість сировини та матеріалів, а також відповідальність сторін за невиконання умов договору. Тільки при наявності господарських договорів план постачання вважається забезпеченим. Потреба окремих видів сировини і матеріалів визначається як у натуральному, так і в вартісному виразі. Джерелами покриття потреб сировини та матеріалів можуть бути: власне виробництво матеріальних цінностей, використання відходів виробництва; самозакупки, заготовки та інші внутрішні джерела. До зовнішніх джерел відносяться надходження матеріалів внутрішньогалузевого перерозподілу та надходження від постачальників. Надходження цінностей за їх сумою повинні відповідати плановій потребі. Допущені відхилення слід розглядати як недолік у постачальній та плановій роботі.

Після перевірки обґрунтованості плану матеріально-технічного постачання матеріальних ресурсів проводиться аналіз рівня його виконання за квартал, наростаючим підсумком з початку року та за рік. Раціоналізація використання матеріальних ресурсів – найважливіша народногосподарська проблема. Основними показниками, які характеризують використання матеріальних ресурсів на виробництві, є загальна матеріаломісткість всієї продукції та питома матеріаломісткість, чи матеріаломісткість одиниці продукції. Перша визначається співвідношенням матеріальних витрат (без амортизації) до вартості виробленої продукції, а друга – співвідношенням матеріальних витрат на виробництво одиниці продукції до оптової ціни виробів. Оберненою величиною до матеріаломісткості є матеріаловіддача.

Аналіз матеріаломісткості здійснюється у такій послідовності: дається загальна оцінка рівнів матеріаломісткості продукції; аналізуються зміни матеріаломісткості за елементами витрат; аналізуються зміни матеріаломісткості найважливіших виробів; визначається вплив основних факторів на матеріаломісткість продукції. Дані для розрахунку матеріаломісткості продукції містяться в розрахунку витрат на виробництво (таблиця 3.3). За рахунок зменшення матеріалів на 3597,5 тис.грн випуск товарної продукції зменшився на 4193,1 тис.грн, а також знизилась матеріаловіддача на 0,03%.

Таблиця 3.3 – Аналіз матеріаломісткості продукції.

Показники	За попередній рік	За звітний рік	Відхилення від попереднього року, +/-
Обсяг продукції	19809,5	15616,4	-4193,1
Матеріальні витрати	14505,1	10907,6	-3597,5
Матеріаломісткість	0,73	0,70	-0,03
Матеріаловіддача	1,37	1,43	-0,06

На рівень матеріаломісткості впливає дві групи факторів: ті, що змінюють обсяг продукції, та ті, що змінюють величину вартості матеріалів. Залежність матеріаломісткості від цих груп факторів показана на рисунку 3.2.



Рисунок 3.2 – Схема факторного аналізу матеріаломісткості продукції

Аналіз виявлення причин і факторів зростання матеріаломісткості продукції та виявлення резервів її зниження проводяться за такою схемою, відображеною на рисунку 3.3. На рівень матеріаломісткості продукції впливає якість сировини та матеріалів. При вищій якості сировини та матеріалів зменшуються відходи, знижується матеріаломісткість продукції. Зниження матеріаломісткості продукції дає можливість одержати за одиницю часу більше готової продукції із однієї і тієї ж кількості матеріалів. Веде до росту продуктивності праці, фондівдачі, зниження собівартості продукції.

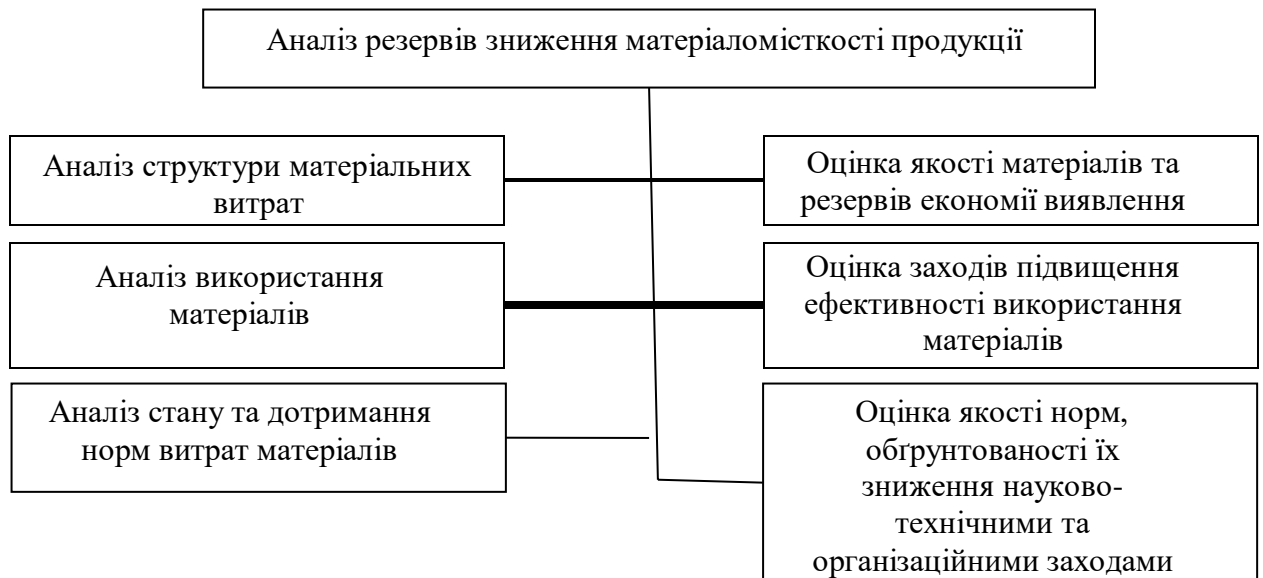


Рисунок 3.3 – Аналіз резервів зниження матеріаломісткості продукції

Зниження матеріаломісткості продукції є найважливішим державним завданням. Його вирішення залежить від удосконалення техніки, технології, якості сировини і матеріалів, раціоналізації конструкцій і поліпшення вагових характеристик продукції, комплексного використання вихідної сировини. Аналіз шляхів зниження витрат сировини і матеріалів зводиться до: оцінки обґрунтованості планової потреби в матеріалах та сировині; визначення рівня забезпеченості матеріалами та сировиною; і характеристики факторів, що вплинули на рівень використання матеріальних ресурсів; визначення резервів додаткового випуску продукції.

До узагальнюючих показників використання матеріальних ресурсів, крім матеріаломісткості, відносять коефіцієнти відходів, корисного використання матеріалів, виходу чистої продукції. Коефіцієнт корисного використання сировини та матеріалів у виробництві в цілому розраховується відношенням вартості матеріалів у чистому виробі до загальної витрати матеріалів, а за видами продукції – відношенням ваги готової продукції до загальної ваги витраченої сировини та матеріалів. Показником, що характеризує рівень використання матеріалів, є коефіцієнт використання



матеріалів (Квм) (формула 3.1):

$$K_{вм} = \frac{P}{N}, \quad (3.1)$$

де  $P$  – чиста вага виробу (вузла, деталі);

$N$  – норма витрати певного виду матеріалу.

Чим ближче значення цього коефіцієнта до одиниці, тим краще використовується матеріал, менша його частина йде у відходи. Порівнюючи фактичні показники використання матеріалів з плановими та в динаміці виявляють вплив зверхпланових зворотних відходів на обсяг виробництва продукції. Поряд з узагальнюючими показниками використовують часткові показники матеріаломісткості, розраховані за видами сировини та основних матеріалів, покупних виробів та напівфабрикатів, палива та енергії. На підприємствах, що виготовляють однорідні види продукції, матеріаломісткість продукції вираховують в натуральних показниках (на 1 т сталі, цементу, цукру тощо). Аналіз використання сировини, матеріалів та палива у виробництві, надає можливість визначити напрямки зменшення кількості спожитих у процесі виробництва предметів праці на одиницю продукції та кількості авансованих для-господарської діяльності обігових засобів.

### 3.2 Оцінка забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання

На відхилення з обсягу виробництва впливають фактори, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням. Матеріально-технічне забезпечення

включає: визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах, їх пошук і купівлю на товарно-сировинній біржі, укладення прямих договорів з постачальниками, організацію доставки, зберігання і видачу споживачам на підприємстві, контроль за виконанням умов договорів. Відбулася докорінна перебудова матеріально-технічного постачання підприємств сировиною, матеріалами, паливом, ресурсами. Підприємство само вивчає ринок сировини, енергоносіїв, налагоджує прямі зв'язки з постачальниками, самостійно вирішує питання про створення необхідних запасів з урахуванням специфіки виробництва, можливих змін його умов.

Оскільки економне витрачання матеріальних ресурсів рівнозначне збільшенню їх виробництва, то підприємства повинні постійно вишукувати внутрішньовиробничі резерви економії та раціонального використання матеріальних ресурсів.

Важливий інструмент пошуку таких резервів – економічний аналіз, головними завданнями якого є:

- вивчення потреби підприємства в виробничих запасах;
- оцінка реальності та економічного обґрунтування планів матеріально-технічного забезпечення, його взаємозв'язку з планом виробництва;
- оцінка забезпечення плану поставок укладеними договорами, якості договорів;
- оцінка вибору постачальників матеріально-технічних ресурсів;
- аналіз виконання планів матеріально-технічного забезпечення за обсягом, асортиментом, строками, якістю ресурсів і аналіз впливу на обсяг виробництва продукції, її собівартість та інші показники;
- оцінка ефективності використання виробничих запасів;
- виявлення та оцінка внутрішніх невикористаних резервів економії матеріальних ресурсів та розроблення заходів щодо їх використання.

Насамперед у ході аналізу потрібно дати оцінку обґрунтованості плану

матеріально-технічного постачання, правильності розрахунку потреби підприємства в матеріальних ресурсах, тобто оцінити якість плану матеріально-технічного постачання. Оцінюючи якість плану матеріально-технічного забезпечення, вивчають:

- повноту врахування в плані всієї потреби підприємства: на виробництво продукції (включаючи заділи в незавершеному виробництві), на виконання дослідних та експериментальних робіт, виготовлення нестандартного технічного оснащення і пристосувань, ремонт основних фондів тощо;

- правильність розрахунку потреби, а саме: урахування при визначенні плану постачання зміни в номенклатурі та асортименті запланованої до випуску продукції, зміни (зниження або зростання) питомих витрат матеріалів, сировини та інших цінностей на одиницю продукції та обґрунтованість цих змін;

- правильність визначення суми джерел покриття потреби підприємства в виробничих запасах.

Потреба підприємства в виробничих запасах визначається за окремими їх видами на основну і неосновну діяльність та за їх запасами, які необхідні для забезпечення нормального функціонування підприємства на кінець періоду (місяця, кварталу, року).

Потребу в матеріальних ресурсах для виробничої програми обчислюють за формулою 3.2:

$$MP = \sum P_{\epsilon} \times N_{ij} + Z_i, \quad (3.2),$$

де  $MP$  – загальна потреба в матеріальних ресурсах;

$P_{\epsilon}$  – випуск кожного виду продукції;

$N_{ij}$  – потреба  $i$ -го виду матеріалів на випуск  $j$ -го виду продукції (виходячи з виробничої програми і приросту незавершеного виробництва);

$Z_i$  – необхідні для нормального функціонування підприємства запаси  $i$ -го виду матеріальних ресурсів на кінець періоду.

В основу розрахунку всієї потреби повинні бути покладені нормативи і норми витрат ресурсів на одиницю продукції та складських запасів.

Норми повинні враховувати підвищення якості продукції, її конкурентоспроможність, прогресивність нових видів і відображати головні напрями технічного прогресу. Суть управління запасами полягає в здійсненні контролю за станом запасів і прийнятті заходів, спрямованих на економію часу і коштів шляхом мінімізації затрат на утримання запасів, необхідних для своєчасного та якісного виконання виробничої програми. Метою такого управління є забезпечення безперебійного виробництва продукції в потрібній кількості та в установлені терміни, повної реалізації випущеної продукції з мінімальними затратами та утримання запасів.

Аналіз стану запасів проводиться за допомогою показника запасу в днях. Цей показник характеризує на скільки днів нормальної роботи підприємства вистачить наявного в залишку того чи іншого виду виробничого запасу. Забезпеченість підприємства запасами в днях ( $Ді$ ) обчислюється як відношення залишку даного виду матеріальних ресурсів до середньоденної потреби в цьому матеріалі (формула 3.3):

$$Ді = \frac{MP_i}{Ді} , \quad (3.3)$$

де  $MP_i$  – запас  $i$ -го виду матеріальних ресурсів у натуральних одиницях виміру;

$Ді$  – одноденна потреба в  $i$ -му виді матеріальних ресурсів у цих же одиницях виміру.

Для визначення денної потреби з кожного виду матеріальних ресурсів потрібно загальні витрати цього виду ресурсів на потреби виробництва за

аналізований період поділити на кількість календарних днів у періоді (360, 90, 30).

У ході аналізу доцільно дати обґрунтовану оцінку запасів і визначення їх вартості. На практиці найчастіше визначають вартість запасів за середньозваженою вартістю. Використання одночасно різних методів у розрахунках або для вирішення тих чи інших завдань не допускається.

Визначена в ході аналізу потреба підприємства в матеріальних ресурсах, необхідних як для основного виробництва, так і для виготовлення технологічної оснастки, проведення ремонтно-експлуатаційних робіт, капітального будівництва власними силами порівнюється з потребою згідно з планом матеріально-технічного забезпечення. Обчислюється завищення або зниження потреби. Окрім того, вивчається правильність визначення суми внутрішніх та зовнішніх джерел покриття потреб підприємства в матеріальних ресурсах.

Підприємство-виробник повинно ретельно вивчити майбутнього постачальника за зазначеними характеристиками й обрати такого партнера, який забезпечує найкращі умови постачання з мінімальними витратами.

Аналіз передбачає оцінку забезпеченості планової потреби в матеріальних ресурсах укладеними договорами на поставку та внутрішніми джерелами покриття. Обчислюють коефіцієнт забезпеченості як відношення матеріальних ресурсів, які повинні надійти згідно з укладеними договорами та внутрішніх джерел, до планової потреби в матеріальних ресурсах.

Після детального вивчення плану матеріально-технічного забезпечення, оцінки його якості потрібно проаналізувати хід та результати виконання плану.

При цьому вивчають і дають оцінку:

- фактичному надходженню матеріальних ресурсів за загальним обсягом, структурою, комплектністю, асортиментом, якістю;
- своєчасності, темпам та ритмічності постачання;
- надходженню матеріальних цінностей за джерелами;

– організації і ходу забезпечення необхідними ресурсами всіх ланок виробництва;

– впливу факторів матеріально-технічного постачання на відхилення за обсягом випуску продукції.

Ступінь виконання плану з окремих видів сировини, палива, матеріалів обчислюється як у натуральних, так і в грошових одиницях виміру.

Насамперед необхідно проаналізувати фактичне забезпечення підприємства матеріальними ресурсами. Для цього фактичне надходження матеріалів від постачальників та з внутрішніх джерел порівнюється з потребою підприємства з урахуванням залишків, визначається коефіцієнт забезпеченості. У ході аналізу дається оцінка постачання за джерелами надходження, а саме: зовнішніми (виконання договорів поставок матеріально-технічних ресурсів) і внутрішніми. У першому випадку фактичне надходження ресурсів від постачальників у порядку виконання договорів поставок порівнюють з ресурсами, які мали би надійти згідно з укладеними договорами (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4 – Оцінка виконання договорів поставки, тис. грн.

Матеріал	Укладено договорів	Фактично надійшло від постачальників	Відхилення (+, -)	Виконаний договорів, %
Насіння	4 365	4 432	+67	101,5
Добриво	1050	990	-60	94,3
Паливо	-	-	-	-
Разом	20110	20075	+35	99,8

Як видно з даних, план поставок загалом виконано на 99,8%, у тому числі з насіння – на 101,5%, з добрива на 94,3%. Для виявлення винуватців та причин невиконання договорів поставки матеріалів доцільно проаналізувати їх поставку за окремими постачальниками. Для ефективної роботи підприємства важливе значення має оцінка пропорційності постачання, тобто аналіз виконання плану постачання за структурою. Оцінку виконання плану

за цим показником проводять методом порівняння фактичної питомої ваги окремих видів матеріалів (у загальній їх кількості) з плановою.

Виконання виробничої програми, зокрема – випуск продукції за номенклатурою та асортиментом, значною мірою залежить від рівня виконання плану постачання матеріалів не лише з обсягу, а й з асортименту матеріальних ресурсів. Тому в ході аналізу дають оцінку виконанню плану матеріально-технічного постачання з асортименту, визначають коефіцієнт асортиментності. Коефіцієнт асортиментності визначають відношенням суми, зарахованої у виконання плану з асортименту до планової потреби. Важливо дати оцінку комплектності постачання. Комплектність постачання визначається відношенням складових, які входять у комплект, до кількості скомплектованих вузлів, наборів, частин, які надійшли, а потім беруть кількість тих комплектів і зіставляють з кількістю готових виробів, запланованих до випуску, у склад яких входить (призначений) даний комплект. Оцінка надходження ресурсів за термінами та ритмічністю постачання важлива з огляду на те, що порушення термінів постачання призводить до невиконання планів з виробництва та з реалізації продукції.

Доцільно провести аналіз темпів постачання. Для цього фактичне надходження матеріальних ресурсів показується наростаючим підсумком. За ступенем зростання відсотка виконання плану в часі можна зробити висновок про дотримання темпів надходження ресурсів.

Окрім аналізу повноти надходження сировини, матеріалів за обсягом, асортиментом, термінами постачання, працівники відділу матеріально-технічного постачання разом з працівниками відповідних служб (лабораторій) проводять аналіз якості матеріалів під час їх надходження на підприємство.

Аналіз якості матеріальних ресурсів проводиться за даними:

- актів приймання матеріалів;
- рекламаций на матеріальні ресурси;
- претензій до постачальників;

- актів про повний або частковий виробничий брак;
- стандартів;
- специфікацій;
- паспортів і технічних умов на відповідні матеріальні ресурси.

Особливу увагу звертають на сировину та основні матеріали, що становлять основу продукції, яку випускають.

У подальшому вивчають причинні винуватців відхилень від плану повного та своєчасного забезпечення підприємства якісними матеріальними ресурсами. За результатами аналізу оформляють претензії до винуватців і вживають заходів щодо своєчасного забезпечення виробництва необхідними високоякісними матеріальними ресурсами.

У ході аналізу вивчають показники розвитку прямих зв'язків із постачальниками, а саме:

- відношення кількості прямих постачальників до кількості всіх постачальників;
- питому вагу матеріальних цінностей (у цілому або основних їх видів), які надходять за прямими поставками, до загального їх надходження.

Аналіз матеріально-технічного постачання проводиться не тільки в цілому по підприємству, а й у розрізі окремих цехів, дільниць.

Аналіз виконання плану матеріально-технічного постачання за обсягом, асортиментом, якістю, строками надходження цінностей передбачає виявлення причин відхилень від плану, розроблення заходів щодо налагодження повного і своєчасного постачання цехів, дільниць, робочих місць високоякісними матеріальними ресурсами.

Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів на практиці використовують систему узагальнюючих та часткових показників.

Узагальнюючими показниками ефективності використання матеріальних ресурсів є:

- матеріаловіддача;



- матеріаломісткість;
- коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних затрат;
- питома вага матеріальних затрат у собівартості продукції;
- коефіцієнт використання матеріалів.

Матеріаловіддача (Мед.) визначається відношенням вартості продукції до суми матеріальних витрат.

Цей показник характеризує віддачу матеріалів, а саме – вихід продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів (сировини, палива, електроенергії) (формула 3.4):

$$Мед. = \frac{ПП}{Мв}, \quad (3.4)$$

де  $ПП$  – обсяг промислової продукції;

$Мв$  – матеріальні витрати.

Матеріаломісткість ( $Мм.$ ) визначається відношенням суми матеріальних витрат до вартості виробленої продукції і показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню випущеної продукції (формула 3.5):

$$Мм. = \frac{Мв}{ПП}, \quad (3.5)$$

Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат визначається відношенням індексу промислової продукції до індексу матеріальних витрат.

Для того, щоб визначити питому вагу матеріальних витрат у собівартості продукції, потрібно суму матеріальних витрат віднести до повної собівартості випущеної продукції. Цей показник відображає рівень

використання матеріальних ресурсів, а також структуру виробництва продукції, тобто чи є воно матеріаломістким, чи ні. Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості продукції.

Коефіцієнт використання матеріалів (коефіцієнт матеріальних витрат) визначається шляхом ділення суми фактичних матеріальних витрат на розмір матеріальних витрат, обчислений виходячи з планових калькуляцій і фактичного випуску та асортименту продукції. Він показує, наскільки ефективно використовуються матеріали в процесі виробництва. Цей показник може бути більшим або меншим за одиницю. Якщо коефіцієнт більший за одиницю, то це свідчить про перевитрати матеріальних ресурсів у процесі виробництва і, навпаки, якщо менший за одиницю, то матеріальні ресурси використовувалися більш економно, раціонально. Коефіцієнт використання матеріалів доцільно визначати не тільки щодо загального випуску продукції, а й до окремих виробів, вузлів, деталей. Тоді це буде відношення корисних витрат або чистої ваги деталі, виробу у натуральному вираженні до норми або фактичних витрат матеріалів на їх виготовлення.

Оскільки узагальнюючі показники дають лише загальне уявлення про рівень ефективності використання матеріальних ресурсів та резервів його підвищення, то для характеристики ефективності витрачання окремих елементів матеріальних ресурсів (основних матеріалів, палива, енергії) застосовують часткові показники:

- сировиномісткість – у переробних галузях;
- металомісткість – у машинобудуванні та металообробній промисловості;
- паливомісткість – на підприємствах ТЕЦ;
- напівфабрикатомісткість – у складальних виробництвах тощо.

Часткові показники використовують і для характеристики рівня матеріаломісткості окремих виробів. Аналіз матеріаломісткості передбачає вивчення та оцінку:

- рівня показників ефективності використання матеріалів;

- динаміки показників матеріаломісткості;
- причини змін цих показників;
- впливу зміни показників матеріаломісткості на обсяг виробництва продукції.

Загальна матеріаломісткість випуску продукції залежить від зміни:

- структури випущеної продукції;
- норм витрат на одиницю продукції;
- цін па матеріальні ресурси;
- відпускних цін на продукцію.

Вплив названих чинників на відхилення в загальній матеріаломісткості можна визначити методом ланцюгових підстановок. При поглибленому аналізі загальної матеріаломісткості потрібно визначити, який з елементів матеріальних витрат вплинув на її зміну. Для цього обчислюють часткові показники матеріаломісткості для різних елементів витрат: матеріалів, допоміжних матеріалів, палива, електроенергії. Оцінку цих показників проводять за такою ж методикою, як і оцінку загальної матеріаломісткості. Подальший аналіз передбачає вивчення та оцінку матеріаломісткості окремих видів продукції на основі калькуляцій їх собівартості. На зміну рівня матеріальних витрат на окремі вироби (питому матеріаломісткість виробів), як і на зміну рівня загальної матеріаломісткості, впливає низка чинників, які залежать і які не залежать від діяльності підприємства. Усі їх можна розділити:

- на фактори норм;
- фактори цін;
- фактори виробничих витрат.

Ціни на сировину та матеріали залежать від якості, ринків сировини, зростання цін на них у зв'язку з інфляцією, транспортно-заготівельних витрат тощо. Важливим чинником впливу на матеріаломісткість продукції є виробничі втрати і відходи. Для того, щоб обчислити вплив цих факторів на

відхилення з матеріаломісткості, необхідно мати дані про собівартість забракованих виробів за ціною можливого їх використання і відходів за ціною вихідної сировини. Для визначення впливу наднормативних відходів на матеріаломісткість продукції потрібно величину збільшення матеріальних витрат за рахунок наднормативних зворотних відходів поділити на фактичний обсяг промислової продукції (формула 3.6):

$$\Delta M_m = \Delta M_m \text{ПП}, \quad (3.6)$$

де  $\Delta M_m$  – зміна матеріаломісткості промислової продукції;

$\Delta M_m$  – збільшення матеріальних витрат за рахунок наднормативних відходів;

ПП – обсяг промислової продукції.

Збільшення матеріальних витрат за рахунок наднормативних зворотних відходів ( $\Delta M_m$ ) обчислюється за формулою 3.7:

$$\Delta M_m = \Delta B_m - \Delta B_c, \quad (3.7)$$

де  $\Delta B_m$  – наднормативні відходи за ціною можливого використання;

$\Delta B_c$  – наднормативні зворотні відходи за ціною вихідної сировини.

Заключним етапом аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів є пошук можливостей щодо подальшого зниження норм витрат матеріалів та матеріальних витрат, не використаних у звітному році.

Як уже зазначалося, кожне відхилення від плану матеріально-технічного постачання в гірший бік, наприклад, недопоставка ресурсів, порушення термінів поставок, зниження якості, може призвести до невиконання плану виробництва, подорожчання собівартості, погіршення якості виробів. У зв'язку з цим виникає необхідність дати оцінку впливу факторів матеріально-технічного постачання на обсяг виробництва, а саме:

- підрахувати втрати продукції;
- через відхилення в залишках матеріалів на початок і кінець аналізованого періоду;
- зменшеним обсягу надходжень матеріальних ресурсів;
- непланове використання матеріалів на інші потреби;
- погіршення якості матеріалів;
- заміну одних матеріалів іншими;
- зміну цін на матеріали;
- простої у зв'язку з порушенням графіка поставки.

Для того, щоб визначити зменшення обсягу випуску продукції у зв'язку з недопоставкою матеріалів, потрібно кількість недопоставлених матеріалів того чи іншого виду поділити на норму їх витрат на одиницю продукції.

Вплив зміни обсягу випуску продукції за рахунок відхилень у залишках матеріалів на початок і кінець аналізованого періоду визначається шляхом ділення відхилень у залишках матеріалів на планову норму витрат на одиницю продукції. Для того, щоб визначити, наскільки зменшиться обсяг виробництва продукції за рахунок використання матеріалів на інші потреби, потрібно кількість матеріалів, використаних на інші потреби, поділити на планову норму витрат матеріалів на одиницю продукції. Додатковий випуск продукції, одержаний за рахунок зменшення норм витрат матеріалів, обчислюють шляхом множення відхилення від норми витрат матеріалів на одиницю продукції на фактичний обсяг випуску продукції і ділення одержаного результату на планову норму витрат на одиницю продукції. Для обчислення зменшення обсягу випуску продукції за рахунок погіршення якості матеріалів визначають понадпланові відходи, які створились у зв'язку з низькою якістю того чи іншого виду матеріальних ресурсів, і ділять їх на норму витрат цих ресурсів на одиницю продукції.

При порушенні асортименту доставок виробничих запасів підприємство може прийняти рішення щодо заміни одного виду матеріалів

іншим, іноді дорожчим. Це викликає збільшення затрат.

Для їх визначення необхідно кількість заміненого матеріалу помножити на різницю в ціні взаємозамінюваних матеріалів. Збільшення затрат відбувається і в тому разі, якщо постачальник підвищує ціну на сировину і матеріали. Тут також необхідно проаналізувати, що вигідніше підприємству:

- збільшувати затрати, у зв'язку зі застосуванням дорожчих матеріалів, але за рахунок збільшення обсягу виробництва одержати додатковий прибуток;

- зменшити обсяг виробництва цього виду продукції, якщо внаслідок використання дорогої сировини продукція може бути збитковою, або шукати нові, дешевші ринки сировини, або змінювати структуру виробництва.

Підприємство може недоодержати значну кількість продукції через неритмічну поставку сировини та матеріалів. Порушення ритмічності поставок, як відомо, викликає зменшення обсягу продукції і, як наслідок, – прибутку. Для визначення цих втрат потрібно кількість людино-годин простоїв через нестачу матеріалів помножити на плановий середньогодинний виробіток продукції.

Оскільки простої з вини підприємства робітникам оплачуються, то збільшується і сума затрат. Обчислити цю суму можна шляхом множення кількості людино-годин простоїв на розцінку за одну годину простою.

### 3.3 Шляхи підвищення ефективності використання виробничих запасів

Оскільки перелічені запаси в процесі виробництва переносять свою вартість на виготовлений продукт, то, очевидно, що чим нижчими будуть витрати на їх придбання й утримання, тим нижчою буде собівартість виробу і, відповідно, вищою ефективність виробництва.

Виробничі запаси, що створюються для забезпечення безперервності виробництва, згладжування нерівномірності попиту, виробництва й постачання, існують у всіх споживачів засобів виробництва і є невід'ємним атрибутом їхньої діяльності.

Всі звикли до того, що створення запасів – це складова частина виробничої діяльності, займатися якою без значних запасів неможливо. Зазначимо, що обсяги виробничих запасів безпосередньо залежать від характеру й масштабу виробництва, ступеня насиченості ринку товарами тощо. Так, наприклад, збільшення розмірів запасів може бути викликано як зростанням масштабів виробництва, так і нерівномірним, недостатнім насиченням ринку матеріальними ресурсами, а також недотриманням постачальниками своїх зобов'язань. Створення більших, ніж це необхідно, виробничих запасів має певні суттєві недоліки, які заважають підвищенню ефективності виробництва. До них можна віднести: витрати на фізичне зберігання запасів; вилучення із обороту значних коштів; упущений доход; втрати при зберіганні як в кількості, так і в якості запасів; моральний знос запасів матеріальних ресурсів. З одного боку, при зберіганні матеріальних запасів виникає випаровування, розкладання та інша їх кількісна втрата, а також зниження споживчих властивостей, що призводить до погіршення якості запасів. З другого боку, запасів не повинно бути мало. В існуючих умовах нашої економіки відсутність запасів іноді примушує замінювати матеріали, комплектуючи іншими, менш доцільними, або організувати термінову доставку відсутнього ресурсу. Все це призводить до додаткових фінансових витрат і зниження якості продукції, а іноді навіть до невиконання договірних зобов'язань, що спричинює штрафні санкції, втрату покупця. А це в умовах жорсткої конкурентної боротьби вкрай небажано.

Для забезпечення ритмічності виробництва необхідно мати економічно обґрунтовані запаси матеріальних ресурсів, оскільки їх надлишок сприяє уповільненню обіговості коштів, а нестача здатна порушити безперервність виробничого процесу, викликати простої в роботі обладнання, збільшити

собівартість продукції тощо. Ефективне управління матеріальними запасами передбачає аналіз існуючих моделей планування запасів і вибір тієї з них, яка забезпечувала б оптимальне інвестування коштів у виробничі запаси. Тому виникає необхідність визначення того необхідного рівня запасів, який дозволить мінімізувати витрати на їх придбання й утримання.

Система традиційного виробництва на промислових підприємствах передбачає поділ норми оборотних засобів із виробничих запасів на такі елементи: транспортний, підготовчий, технологічний, поточний, страховий (гарантійний) та сезонний запаси.

Транспортний запас залежить від тривалості перебування матеріальних цінностей в дорозі і, як правило, визначається на основі фактичних даних за попередній рік.

Підготовчий запас визначається часом, що необхідний для приймання, розвантаження, сортування, складування й проведення лабораторного аналізу матеріальних цінностей, які надходять на підприємство.

У тих випадках, коли окремі види сировини й матеріалів, що надходять на склади підприємства, потребують попередньої підготовки, обробки (тобто вимагають певних операцій, які не є складовими виробничого процесу), виникає необхідність у створенні технологічного запасу.

Поточний виробничий запас задовольняє потребу підприємства в матеріальних запасах в період між двома черговими поставками й забезпечує нормальну роботу підприємства. Величина поточного запасу визначається за формулою 3.8:

$$Z_{\text{пот.}} = H_c \times D, \quad (3.8),$$

де  $Z_{\text{пот}}$  – максимальний поточний виробничий запас, що утворюється в день поставки даного виду сировини й матеріалів, натуральні одиниці;

$H_c$  – середньодобові витрати сировини і матеріалів, натуральні одиниці;

$D$  – інтервал між двома черговими поставками, дні.



Максимальний поточний виробничий запас виникає в день надходження на підприємство сировини та матеріалів і до кінця інтервалу стає мінімальним (дорівнює нулю). Тому планується також середня величина поточного виробничого запасу, що дорівнює половині максимального запасу. Страховий (гарантійний) запас створюється з метою забезпечення безперебійної роботи підприємства на випадок можливих порушень терміну поставки матеріальних запасів чи поставки їх в кількостях, менших, ніж передбачено в договорах. Також страховий запас необхідний і тоді, коли збільшуються середньодобові витрати сировини та матеріалів порівняно з їх плановим використанням. Розрахунок планової величини страхового запасу проводиться шляхом множення середньодобових витрат даного виду сировини чи матеріалів на середнє відхилення від встановленого інтервалу поставок (в днях). Як правило, величина страхового запасу становить приблизно 30-50% від величини поточного запасу.

Для забезпечення виробничого процесу матеріальними ресурсами при їх сезонному надходженні на підприємство створюється сезонний запас. Необхідність його створення обумовлена такими основними причинами: сезонним характером заготівлі матеріалів (що найбільш характерно для виробничої діяльності більшості підприємств сільського господарства), сезонним характером споживання та сезонними умовами доставки матеріалів. Сезонний запас залежить від величини середньодобового споживання матеріальних ресурсів і часу, за який повинен бути створений сезонний запас. Його величина визначається за формулою 3.9:

$$Z_{\text{сез.макс.}} = H_c \times T, \quad (3.9)$$

де  $Z_{\text{сез.макс.}}$  – максимальний сезонний запас;

$H_c$  – середньодобові витрати певних матеріальних ресурсів;

$T$  – тривалість перерви в поточному постачанні підприємства, дні.

Розглянутий підхід до створення запасів рекомендується використовувати за умов відносної стабільності цін, відсутності спаду виробництва, перебоїв у поставці підприємствам сировини й основних матеріалів. В умовах високих темпів інфляції, коли спостерігається швидке знецінення готівки, її вигідніше матеріалізувати у виробничі запаси, створюючи понаднормативні запаси, оскільки втрати коштів від заморожування в запасах будуть значно меншими від втрат, обумовлених знеціненням грошей внаслідок інфляції. Досягнення ефективності управління матеріальними ресурсами – пріоритетна мета більшості підприємств. Особливу здатність ефективно управляти своїми виробничими системами продемонстрували японські фірми, які пояснюють досягнуті успіхи впровадженням підходу до управління виробничим процесом та запасами. Цей підхід отримав назву системи своєчасного виробництва (скорочено ССВ). Ця система, яку називають ще «канбан», сильно вплинула на ефективність управління запасами й зростання продуктивності на підприємствах японської автоіндустрії. Система своєчасного виробництва означає «втягування», тобто виробництво необхідної кількості продукції, виходячи з вимог покупця, а не планування освоєння введених ресурсів. Ідея, що лежала в основі підходу своєчасного виробництва, зародилася в умовах перенаселення промислових районів Японії і дефіциту власних ресурсів, що виробило у японців звичку на всьому заощаджувати. Наявність великих товарно-матеріальних запасів ускладнює вирішення необхідних питань, не дає компанії можливості стати такою конкурентоспроможною, якою вона могла б бути.

Система своєчасного виробництва передбачає наявність невеликих запасів, які обов'язково повинні бути високої якості. Основна ціль системи – скорочення запасів до незначного чи мінімального рівня. ССВ об'єднує п'ять функцій виробничого процесу – накопичення ресурсів, зберігання, транспортування, виробничі операції та контроль якості – в єдиний регульований технологічний процес. Системою передбачається, що компанія буде виробляти тільки таку кількість продукції, яка необхідна для

задоволення існуючої потреби покупців, при цьому постачальник буде надавати необхідні матеріали точно до моменту виробництва з них готових виробів. Постачання матеріалів передбачає вибір такого режиму транспортування, який забезпечував би доставку придбаних матеріалів на місце розвантаження невеликими партіями безпосередньо до моменту обслуговування процесу виготовлення благ.

Принцип, який покладено в основу системи своєчасного виробництва, полягає в необхідності виробляти продукцію тільки тоді, коли її потребують споживачі, і тільки в тій кількості, якої вони вимагають на даний момент. Виробничий процес починається лише тоді, коли з місця наступної операції надходить сигнал починати виробництво. Основні відмінності між системами своєчасного й традиційного виробництва наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Зіставлення систем своєчасного й традиційного виробництва

Система своєчасного виробництва	Система традиційного виробництва
Принцип «втягування» у виробництво	Принцип «укидання» у виробництво
Незначні чи нульові запаси	Значні запаси
Універсальний характер праці	Спеціалізований характер праці
Всеохоплюючий контроль якості	Якість прийнятого рівня
Децентралізоване забезпечення	Централізоване забезпечення

Перевагами використання системи своєчасного виробництва є:

- зменшення рівня запасів, що означає менше вкладень капіталу в товарно-матеріальні запаси;
- скорочення циклу замовлень й зростання надійності його виконання, які сприяють суттєвому зменшенню потреби в резервному запасі;
- гнучкість підприємства, яка полягає в можливості швидко реагувати на зміну кон'юктури ринку;
- покращення якості виробництва яке пояснюється більшим

розумінням значення якості працівниками фірми, оскільки при системі ССВ джерело погіршення якості легко виявити;

- зменшення капітальних витрат на утримання складських приміщень для запасів і готової продукції;
- зниження ризику морального зносу запасів;
- зниження витрат від браку й зменшення витрат на переробку;
- зменшення обсягу документації;
- зниження витрат на основні виробничі матеріали за рахунок підвищення якості придбаних матеріалів.

Наведені переваги зовсім не означають необхідності швидкого й повсюдного застосування цього підходу. Для багатьох підприємств використання системи своєчасного виробництва може виявитися непрактичним і непридатним взагалі, для багатьох вона не підійде для всіх видів продукції. Зауважимо, що на практиці в більшості випадків перевага надається традиційному підходу до планування виробничого процесу.

Відмовляючись від застосування системи своєчасного виробництва, необхідно мати на увазі, що оскільки завеликий обсяг грошових коштів, матеріалізованих у запаси, стримує зростання доходності, плануванню запасів варто приділити значну увагу.

Витрати на придбання й утримання запасів поділяють на три категорії:

- витрати на підготовку замовлення, що включають всі витрати, пов'язані з оформленням рахунків на придбання;
- витрати на утримання запасів, які складаються з витрат на зберігання товарно-матеріальних запасів, а також вартості вкладених в запаси грошових коштів;
- витрати, пов'язані з нестачею (дефіцитом) запасів. До них відносяться витрати, що виникають в результаті відсутності будь-яких матеріальних цінностей. Сюди ж відносять фінансові втрати внаслідок недоотримання маржинального прибутку від реалізації, а також втрати престижу фірми

(гудвіл) в очах клієнтів.

Американські економісти пропонують такі моделі визначення оптимального розміру запасу, які до цього часу не знайшли застосування у вітчизняній практиці: модель економного розміру запасів (скорочено ЕРЗ), точки відновлення замовлення (ТВЗ) й визначення резерву запасів (РЗ). Використання моделі економного розміру запасу (ЕРЗ) передбачає визначення такого розміру замовлення, який забезпечував би найменшу суму витрат на утримання запасів і підготовку самого замовлення. ЕРЗ визначається за формулою 3.10:

$$ЕРЗ = \sqrt{(2 \times Z \times П / C)}, \quad (3.10)$$

де  $C$  – витрати на утримання запасів в розрахунку на одиницю товарно-матеріальних цінностей;

$Z$  – витрати на підготовку замовлення в розрахунку на одне замовлення;

$П$  – річна потреба (попит) в одиницях товарно-матеріальних цінностей.

Якщо витрати на утримання запасів виражаються у відсотковому відношенні до середньої вартості запасів, то тоді знаменник формули ЕРЗ буде виражений як відсоток ціни предмета зберігання. Покажемо практичне використання ЕРЗ на умовному прикладі. Припустимо, що для виконання річної виробничої програми підприємству необхідно 12500 т насіння ( $П$ ).

Витрати на підготовку замовлення становлять 110 грн. на одне замовлення ( $Z$ ). Витрати на утримання 1 т насіння – 11 грн. ( $C$ ).

Таким чином, економний розмір запасу (ЕРЗ) в нашому прикладі становитиме:

$$ЕРЗ = \sqrt{(2 \times 110 \times 12500) / 11} = 500 \text{ т.}$$

Середнє значення ЕРЗ буде дорівнювати:

$$ЕРЗ_{\text{сер.}} = 500 / 2 = 250 \text{ т.}$$

Знайдемо загальне число замовлень в рік ( $Ч_3$ ). Для цього необхідно розділити річну потребу в добриві на ЕРЗ. Отримаємо:

$$Ч_3 = 12500/500 = 25 \text{ замовлень.}$$

Розрахуємо повні витрати ( $В_{\text{пов}}$ ) на підготовку й утримання замовлень шляхом підсумовування витрат на утримання ( $В_y$ ) і підготовку замовлення ( $В_{\text{п}}$ ).

Витрати на утримання запасів ( $В_y$ ) знайдемо за формулою 3.11:

$$В_y = C \times EPЗ_{\text{сер}}, \quad (3.11)$$

$$В_y = 11 \times 250 = 2750 \text{ грн.}$$

Розрахуємо витрати на підготовку замовлення ( $В_{\text{п}}$ ), використовуючи формулу 3.12:

$$В_{\text{п}} = 3 \times Ч_3, \quad (3.12)$$

$$В_{\text{пов}} = 110 \times 25 = 2750 \text{ грн.,}$$

$$В_{\text{пов}} = 2750 + 2750 = 5500 \text{ грн.}$$

Виходячи із проведених розрахунків, підприємству, яке планує запаси товарно-матеріальних цінностей за моделлю ЕРЗ, можна рекомендувати таке. Розмір замовлення добрива повинен дорівнювати 500 т, при цьому слід виконувати 25 таких замовлень. Така модель обійдеться підприємству в 5500 грн./рік.

При використанні моделі точки відновлення замовлень (ТВЗ), яка відповідає на питання про те, коли краще розміщувати нове замовлення, необхідно знати тривалість циклу замовлення, який є часовим інтервалом між розміщенням замовлення і його виконанням. ТВЗ визначається за формулою 3.13:

$$ТВЗ = ВЗ_{\text{сер}} \times Т_3 \times Р_3, \quad (3.13)$$

де  $BZ_{сер}$  – середні (щоденні чи тижневі) витрати запасів в розрахунку на одиницю тривалості замовлення;

$T_3$  – тривалість циклу замовлення (дні, тижні);

$P_3$  – розмір резерву запасу.

Повернемося до наших гіпотетичних даних і припустимо, що:

- тривалість циклу замовлення становить 1 тиждень;
- тривалість планово-попереджувального ремонту становить 5 тижнів у рік (в році 52 тижні);
- розмір резерву запасу становить 150 т.

Знайдемо середні тижневі витрати запасу в розрахунку на одиницю тривалості замовлення ( $BZ_{сер}$ ):

$$PZ_{сер} = 12500 / (52-5) = 266 \text{ т.}$$

Точка відновлення замовлення (ТВЗ) при резерві запасу 150 т становитиме:

$$ТВЗ = 266 \times 1 + 150 = 416 \text{ т.}$$

Якщо величини середніх витрат і циклу замовлення будуть стійкими, то необхідність в резерві запасу відпадає і він може бути виключений з формули. Тоді в нашому прикладі ТВЗ без резерву становитиме:

$$ТВЗ = 266 \times 1 \text{ т.}$$

Це означає, що при економному розмірі запасу в обсязі 500 т як тільки розмір запасу зменшиться до 266 т, необхідно відновлювати замовлення.

Необхідно зауважити, що під час використання моделі ЕРЗ робляться деякі теоретичні припущення:

- попит є незмінним, тобто не змінюється протягом року;
- цикл замовлення встановлений з певною точністю;
- знижки за кількість не передбачаються;
- виникнення дефіциту виключається.

Однак в реальній діловій практиці чим більше замовляє покупець, тим

менше він сплачує за рахунок надання знижок. Знижки за великий обсяг закупок – це міра зниження стандартної ціни продажу, котра гарантується покупцю за умови придбання партії товару обсягом, що перевищує певну величину. За допомогою механізму знижок продавці спонукають замовників робити закупки в більших обсягах. Тому покупець повинен зважити вигоди від купівлі великих партій товарно-матеріальних цінностей й порівняти їх із збільшенням витрат на зберігання запасів, середній рівень яких зростає. В цьому випадку необхідно визначити розмір запасу, який забезпечував би мінімальну величину повних витрат, Що включають в себе витрати на утримання запасів, підготовку замовлень, а також вартість придбаної продукції. Повні витрати ( $V_{пов}$ ), таким чином, розраховуються за формулою 3.14:

$$PPB = C \times P/2 + 3 \times \Pi/P + Ц \times \Pi, \quad (3.14)$$

де  $PPB$  – річний розмір витрат;

$Ц$  – ціна;

$P$  – розмір замовлення.

Економний розмір замовлення у випадку надання знижок за кількість розраховується в такому порядку:

– визначається економний розмір замовлення без врахування знижок за кількість, а також витрати на утримання ( $C \times (P/2)$ ), підготовку замовлень ( $3 \times (\Pi/P)$ ), вартість продукції ( $Ц \times \Pi$ ), повні витрати ( $PPB$ ).

– визначити перераховані витрати для обсягів, що перевищують  $EP3$ , і в ціну яких закладаються знижки.

– обрати той розмір замовлення, який забезпечував би найменшу величину повних витрат.

Припустимо, що в нашому умовному прикладі підприємству запропонована система цінових, некумулятивних знижок (таблиця 3.6).



Таблиця 3.6 – Знижки при зміні розміру замовлення

Розмір замовлення (P), т	Розмір знижки, %	Ціна за одиницю товару, грн.
До 500	-	1900,0
від 501 до 999	0,5	1890,5
1000 і більше	1,0	1881,0

Розрахунок розміру витрат (РРВ) в залежності від відповідного розміру замовлення наводиться у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Річний розмір витрат при зміні розміру замовлення, грн.

Розмір замовлення, P	500	600	1000
Ціна купівлі одиниці товару, Ц	1900	1890,5	1881,0
Витрати на утримання $C \times (P/2)$ , 11 – (розмір замовлення/2)	2750	3300	5500
Витрати на підготовку замовлення $3 \times (П/Р)$ , 110 $\times$ (12500/розмір замовлення)	2750	2291,7	1375
Вартість продукції (Ц $\times$ П)	23750000	23631250	23512500
Повні витрати	23755500	23636841	23519375

Водночас не можна не відзначити, що хоча знижки за великий обсяг закупок мають певні переваги (зниження вартості товару, зниження витрат на підготовку замовлення, зменшення дефіциту запасів, зниження транспортних витрат), не позбавлені вони й певних недоліків, а саме: більш високі витрати на утримання запасів, потреба в більшому розмірі капіталу, більша ймовірність морального та фізичного зношення.

Тобто, вибір оптимальної моделі планування замовлень допомагає мінімізувати витрати підприємства і є одним із способів ефективного управління ними.

## ВИСНОВКИ

У національних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та законодавчих і нормативних актах не наведено визначень понять «матеріальні цінності», «виробничі запаси», «сировина», «матеріали». Вивчення та аналіз економічної літератури дали змогу запропонувати таке визначення терміна «виробничі запаси»: це складова частина предметів праці, що беруть участь у виготовленні продукції, але безпосередньо ще не задіяні у виробничому процесі, споживаються протягом одного виробничого циклу і всю свою вартість переносять на вартість кінцевого продукту.

Управління запасами підприємства має бути спрямоване на визначення оптимального їх обсягу та зниження витрат, пов'язаних з їх утриманням. Основні моделі управління запасами базуються на певних припущеннях, а тому вимагають постійного вдосконалення, тому важливо враховувати всі витрати пов'язані з їх утриманням. Підприємствам для вирішення проблем їх платоспроможності важливо оволодівати технікою управління запасами.

Звітність та документообіг у ТОВ «ЛАВАНДА» організовується відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 19.07.99 р. № 996-XIV та наказу Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 «Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування».

Умовою вдосконалення функціонування підприємства є розроблення класифікації виробничих запасів для потреб фінансового обліку, з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва. Здійснено загальноекономічну класифікацію матеріальних ресурсів та визначено структуру виробничих запасів, товарно-матеріальних запасів. Також розроблено і запропоновано до застосування номенклатуру-цінник сировини і матеріалів для сільськогосподарських підприємств, який складається з п'яти основних груп виробничих запасів. Класифікація матеріалів за технічними

якостями покладено в основу розробки спеціальної номенклатури-цінника – систематизованого переліку матеріалів які є на підприємстві. Виробничим запасам присвоюються номенклатурні номери залежно від порядку їх надходження на підприємство. Тому номенклатурний номер не містить у собі інформації, яка б дала змогу посилити контроль за рухом і використанням сировини й матеріалів на виробництві.

Перші два знаки запропонованого номенклатурного номера означають синтетичний рахунок, третій-номер субрахунку, четвертий і п'ятий-номер групи запасів, а шостий-восьмий – порядковий номер матеріалу в межах групи. Доцільність застосування запропонованих номенклатурних номерів полягає в тому, що присвоєні матеріальним цінностям вони зазначаються у всіх документах, що пов'язані з рухом матеріальних цінностей, на матеріальних ярликах та в картках складського обліку. Це значно полегшує подальшу комп'ютерну обробку документів і запобігає виникненню помилок при оприбуткуванні чи списанні сировини і матеріалів.

Основними напрямками вдосконалення документального оформлення використання виробничих запасів на підприємствах є використання спеціалізованих типових галузевих форм документів, у яких всі реквізити мають бути чітко та послідовно заповненими; виведення з них певних нормативно-довідкових даних; максимальна автоматизація заповнення та обробки первинних документів, оскільки облік виробничих запасів – досить трудомістка ділянка облікової роботи.

Пропонується вдосконалений акт передачі залишків сировини і матеріалів на виробництво. У сільському господарстві залежно від можливостей подальшого використання до складу основних чи допоміжних матеріалів відносять також відходи виробництва [2]. Пропонуємо відкрити додаткові групи аналітичних рахунків для обліку матеріалів: 20601008 «Основні матеріали» (для обліку насіння, добрива), 20603012 «Допоміжні матеріали» (матеріальні цінності, які не є складовою виготовленої продукції, а лише сприяють її виробництву), 20604014 «Зворотні відходи»

(використовують для обліку зворотних відходів виробництва та браку, який переробляють, а також для обліку відходів, що не можуть бути повторно використані у виробництві та підлягають реалізації).

До основних резервів збільшення обсягу випуску продукції на сільськогосподарських підприємствах за рахунок ефективного використання виробничих запасів можна віднести такі: застосування сучасної досконалої та модернізованої технології сільськогосподарського виробництва; зменшення втрат виробничих запасів під час транспортування і зберігання; використання якісних видів сировини і матеріалів; недопущення невиробничих витрат (браку) понад встановлені норми; зменшення відходів виробництва тощо.

Важливим моментом раціоналізації виробничого процесу є повне та своєчасне його забезпечення матеріальними ресурсами, умовами ефективного їх використання. Показник забезпеченості підприємства сировиною та матеріалами визначає період безперервної роботи підприємства за рахунок використання наявного залишку матеріалів. Визначається цей показник діленням величини запасу сировини, матеріалів. Одержана величина порівнюється з нормативом або тривалістю відповідного періоду.

Основними показниками, які характеризують використання матеріальних ресурсів на виробництві, є загальна матеріаломісткість всієї продукції та питома матеріаломісткість, чи матеріаломісткість одиниці продукції. Перша визначається співвідношенням матеріальних витрат (без амортизації) до вартості виробленої продукції, а друга – співвідношенням матеріальних витрат на виробництво одиниці продукції до оптової ціни виробів.

Аналіз використання сировини, матеріалів та палива у виробництві, що базується на часткових показниках матеріаломісткості продукції, надає можливість визначити напрямки зменшення кількості спожитих у процесі виробництва предметів праці на одиницю продукції та кількості авансованих для-господарської діяльності обігових засобів.

На відхилення з обсягу виробництва впливають фактори, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням. Матеріально-технічне забезпечення включає: визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах, їх пошук і купівлю на товарно-сировинній біржі, укладення прямих договорів з постачальниками, організацію доставки, зберігання і видачу споживачам на підприємстві, контроль за виконанням умов договорів.

В ринкових умовах відбулася докорінна перебудова матеріально-технічного постачання підприємств сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами, іншими матеріальними ресурсами. Підприємство само вивчає ринок сировини, енергоносіїв, налагоджує прямі зв'язки з постачальниками, самостійно вирішує питання про створення необхідних запасів з урахуванням специфіки виробництва, можливих змін його умов.

Аналіз матеріально-технічного забезпечення передбачає оцінку надходження ресурсів за термінами та ритмічністю постачання. Це важливо з огляду на те, що порушення термінів постачання призводить до невиконання планів з виробництва та з реалізації продукції.

Доцільно провести аналіз темпів постачання, повноти надходження сировини, матеріалів за обсягом, асортиментом, працівники відділу матеріально-технічного постачання разом з працівниками відповідних служб (лабораторій) проводять аналіз якості матеріалів під час їх надходження на підприємство.

Для забезпечення ритмічності виробництва необхідно мати економічно обґрунтовані запаси матеріальних ресурсів, оскільки їх надлишок сприяє уповільненню обіговості коштів, а нестача здатна порушити безперервність виробничого процесу, викликати простої в роботі обладнання, збільшити собівартість продукції тощо. Ефективне управління матеріальними запасами передбачає аналіз існуючих моделей планування запасів і вибір тієї з них, яка забезпечувала б оптимальне інвестування коштів у виробничі запаси. Тому виникає необхідність визначення того необхідного рівня запасів, який дозволить мінімізувати витрати на їх придбання й утримання.

Водночас не можна не відзначити, що хоча знижки за великий обсяг закупок мають певні переваги (зниження вартості товару, зниження витрат на підготовку замовлення, зменшення дефіциту запасів, зниження транспортних витрат), не позбавлені вони й певних недоліків, а саме: більш високі витрати на утримання запасів, потреба в більшому розмірі капіталу, більша ймовірність морального та фізичного зношення.

Як бачимо, вибір оптимальної моделі планування замовлень допомагає мінімізувати витрати підприємства і є одним із способів ефективного управління ними.

## ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бавико О.Є. Позитивна складова фінансової відповідальності. *Форум права*. 2016. № 1. С. 13-18.
2. Білуха, М. Т. Теорія бухгалтерського обліку : підручник Київ : КДТЕУ, 2000. 692 с.
3. Бурдейна, Л. В. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду обліку виробничих запасів. *Економічні науки: Збірник наукових праць. Приватного вищого навчального закладу*. 2019. № 6. С.14-21.
4. Бутинець Т.А., Чижевська Л.В. Фінансовий облік. Київ : Атіка, Літера ЛТД, 2009. 623 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник 8-ме вид., перероб. і доп. Житомир : Рута, 2009. 912 с.
6. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку : навч. посіб. Житомир : Інститут змісту, 2003. 589 с.
7. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник для студентів вузів спеціальності 7.050100 «Облік і аудит». Житомир : ЖІТІ, 2003. 640 с.
8. Бутинець Ф.Ф., Горецька І.О. Міжнародний бухгалтерський облік. Житомир : ЖІТІ, 2008. 448 с.
9. Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевські Л.В. Бухгалтерський управлінський облік : підручник. Житомир : ЖІТІ, 2002. 480 с.
10. Бутинець Ф.Ф., Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Житомир : ПП «Рута», 2001. 383 с.
11. Вальчук О.О. Проблеми обліку реалізації готової продукції на торговельних підприємствах та шляхи їх вирішення. *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»*. 2021. № 2. С. 204-211.
12. Власова В.М. Основи підприємницької діяльності: економічна

теорія, маркетинг, фінансовий менеджмент. Київ : Думка, 2009. 496 с.

13. Волков О.І. Економіка підприємства. Київ : Вища школа, 2008. 519 с.

14. Вороніна В.Л., Черниш В.В. Особливості документального відображення руху готової продукції. Кримський економічний вісник. 2020. Частина I. С. 277. 2

15. Вороніна В.Л., Черниш В.В. Шляхи вдосконалення обліку готової продукції. Економіка і підприємництво: теоретико-методологічні аспекти обліку, аналізу та контролю. 2019. С. 128.

16. Глібко В.М., Бушан В.М. Судова бухгалтерія : підручник Київ : Юрінком Інтер, 2016. 224 с. 3

17. Голов С.Ф. Управлінський облік : підручник Київ : Лібра, 2006. 704 с.

18. Голов С.Ф. Чи перешкоджає П(С)БО 16 «Витрати» економічній роботі на підприємстві. Бухгалтерський облік і аудит. 2019. № 5. С. 3-10.

19. Гончаренко Н.В. Проблеми розвитку торгівлі сільськогосподарською продукцією. Економіка України. 2017. № 7. С. 24.

20. Горицька Н.Г. Бухгалтерський облік і фінансовий аналіз : практ. посіб. Київ : Редакція газети «Бухгалтерія, податки, бізнес», 2014. 288 с.

21. Грищенко О. В. Щодо вдосконалення первинного обліку реалізації готової продукції підприємств. Міжнародний збірник наукових праць. 2019. Випуск 3(15). С. 23-29.

22. Гура Н. Визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток за Податковим кодексом України. Бухгалтерський облік і аудит. 2013. № 5. С. 22-26.

23. Гуцайлюк З. В. Облік матеріальних ресурсів в харчовій промисловості. Київ : Техніка, 1983. 104 с.

24. Дмитренко Г. Оцінювання ризиків у системі державного внутрішнього фінансового контролю. Економіка та управління підприємствами і національним господарством. 2020. URL:



[http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk\\_vydannya/WSueqy.pdf](http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/WSueqy.pdf)

25. Економічна енциклопедія : в 3 т. / ред. Б. Гаврилишина. Тернопіль : ТАНГ, 2010. Т. 3. 863 с.

26. Економічний словник-довідник. / за ред.: С. В. Мочерного. Київ : Феміна, 1995. 368 с.

27. Ефіменко, В. І. Облік у зарубіжних країнах : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2017. 211 с.

28. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. Київ : Т-во «Знання» КОО. 2009. С. 158.

29. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Мінфін. України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 05.01.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення 15.10.2022).

30. Каліна А.В., Конєва М.І., Ященко В.А. Економічний аналіз і прогнозування : навч.-метод. посіб. Київ, 2008. 266 с.

31. Карєв В.П. Проблеми визначення економічних вигід. Бухгалтерський облік і аудит. 2015. № 09. С. 32-35.

32. Кіш Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення : навч. посіб. Київ : 2014. 360 с.

33. Ковалєв В.В. Фінансовий аналіз: керування капіталом, вибір інвестицій, аналіз звітності. Харків : 2006. 432 с.

34. Козлова Е. П. Облік матеріалів та розрахунки з постачальниками. Бухгалтерський облік. № 8. 2012. С. 38-41.

35. Костенко Н. Проводимо інвентаризацію запасів. Податки та бухгалтерський облік. 2005. № 88 с. 14-18.

36. Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник Київ : КНЕУ, 2007. 334 с.

37. Кузьмінський Ю. А. Наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту. Фінанси, облік і аудит. 2012. №. 20. С. 315-321.

38. Ларюхіна, І. О. Визначення особливостей обліку запасів в Україні та в зарубіжних країнах. *Управління розвитком*. 2018. № 15. С. 117-120.
39. Лень В.С. *Управлінський облік: навч. посіб.* Київ : КНЕУ, 2010. 287 с.
40. Лишиленко О.В. *Бухгалтерський облік : навч. посіб.* 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Центр навчальної літератури. 2012. 628 с.
41. Максименко Г. Д. Облік та контроль матеріалів. *Бухгалтерський облік*. № 3. 2010. С. 43-45.
42. Марочкіна А.М. *Бухгалтерський облік за національними стандартами : навч. посіб.* Харків : Прогрес, 2012. 154 с.
43. Матвійчук, М. З. Облік запасів: управлінський аспект оптимізації. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9.С. 180-187.
44. Мех Я. В. Облік та аналіз внутрішніх резервів промислового підприємства : навч. посіб. Київ : УМК ВО, 2010. 144 с.
45. Михалевич С. Проблеми обліку транспортно-заготівельних витрат та шляхи їх вирішення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2016. № 3 С. 20.
46. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти), 2017, URL: <https://www.iaa.org.ua/wp-content/uploads/2013/08/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf> (дата звернення 20.08.2022).
47. Неєлова Н. А. Проблемні питання обліку запасів та шляхи їх вирішення. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє. Збірник тез і доповідей 21-23 квітня 2016 р. Суми : Еллада. 41 с.
48. Нестеренко Є. Є. Методи обліку товарно-матеріальних запасів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Управління розвитком*. 2013. № 17. С. 58.
49. Остап'юк М. Я. *Облік у господарських товариствах : навч. посіб.* Київ : КДО. 2011. 112 с.
50. Петрик О. А. Особливості внутрішнього аудиту інвестиційних проектів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020.

№ 797. С. 292-299.

51. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Мінфін. України від 30.11.1999 № 291. Дата оновлення: 09.12.2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11> (дата звернення 15.10.2023).

52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : затв. наказом Мінфін. України від 20.10.1999 р. № 246. Дата оновлення: 01.01.2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення 15.10.2023).

53. Портна О.В. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Київ : Патерик, 2020. 312 с.

54. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 16.11.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 20.08.2023).

55. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення : 02.11.2023)

56. Пушкар М С. Філософія обліку : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2008. 157 с.

57. Саблук П. Т. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні. Облік і фінанси. 2016. № 7(3). С. 86-92.

58. Саввон О. О. Удосконалення обліку готової продукції та її реалізації. Держава та регіони. 2015. № 3. С. 321-324.

59. Савчук В. К. Аналітичний моніторинг ринку. Моніторинг біржового ринку. 2014. № 3. С. 10-15

60. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 526 с.

61. Собко В. В., Пархоменко В. М. Бухгалтерський облік у підприємницькій діяльності. Київ : Техніка, 2004. 222 с.

62. Сук П. Л. Облік виробництва і реалізації сільськогосподарської

продукції в умовах ринку: методологія і практика : монографія. Київ : НАУ, 2010. 330 с.

63. Ткаль Я. С. Витрати на виробництво як економічна категорія та їх регулювання при веденні бухгалтерського обліку. Вісник Полтавської державної аграрної академії. №1(8). Т. 1. Полтава; ПДАА. 2014 С. 316-322.

64. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський облік на підприємствах з різними формами власності : навч. метод. посіб. Київ : ВТОВ «А. С. К.», 2003. 512 с.

65. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підруч. 5-те вид. перероб. і доп. Київ. : Алерта, 2011. 976 с.

66. Халевицька Т. Г. Облік процесу реалізації продукції: теорія та практика. Аграрний вісник Причорномор'я. 2009. № 49. С. 57-65.

67. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік в Україні: навч. посіб. Львів : Бухгалтерський центр «Ажур», 2010. 820 с.

68. Хомин П. Я. Витки й виверти історії бухгалтерського обліку. Науковий вісник Ужгородського університету. 2015. № 1(2). С. 48-52.

69. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.

70. Чумаченко М. Г. Сучасний підхід до розвитку фінансової звітності відповідно до основних напрямів інституціональних теорій. Бухгалтерський облік і аудит. 2011. № 8. С. 12-19.

71. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навч. посіб. 4-те вид., перероб. та доп. Київ : Каравела, 2007. 584 с.

72. Яременко Л. М. Загальні підходи до формування собівартості готової продукції. Вісник соціально-економічних досліджень. 2017 № 41(2). С. 30 – 37.

73. Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector / INTOSAI, Internal Control Standards Committee. Belgium, Brussels, 2004. 71 p.

74. Prasart Jongjaroenkamol, Volker Laux. Insider versus outsider CEOs, executive compensation, and accounting manipulation. Journal of Accounting and Economics. 2017. Vol. 63, №2-3. P. 253-261.

75. Stephen Glaeser, Wayne R. Guay. Identification and generalizability in accounting research: A discussion of Christensen, Floyd, Liu, and Maffett (2017). *Journal of Accounting and Economics*. 2017 Vol. 64, №2-3. P. 305-312.

76. Volker Lauxa, Phillip C. Stocken. Accounting standards, regulatory enforcement, and innovation. *Journal of Accounting and Economics*. 2018. Vol. 65. №2-3. P. 221-236.

77. Xu Jiang, Ming Yang. Properties of optimal accounting rules in a signaling game. *Journal of Accounting and Economics*. 2017. Vol. 63, № 2–3. P. 499-512.

# ДОДАТОК А

## Фінансова звітність за 2022 рік

Додаток 1  
до Національного положення (стандарту)  
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова  
звітність"  
(пункт 4 розділу I)

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

### Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство	Дата (рік, місяць, число)	Коди		
		2023	01	01
ТОВ "ЛАВАНДА."	за С/ДРОУ	22158658		
Територія ЗАПОРІЗЬКА	за КАТОГТТ	UA23100070010036682		
Організаційно-правова форма господарювання Товариство з обмеженою відповідальністю	за КОПФГ	240		
Вид економічної діяльності Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	за КВЕД	01.11		
Середня кількість працівників, осіб 6				
Одиниця виміру: тис. грн. з одним десятковим знаком				
Адреса, телефон Садова, буд. 2/А, с. УСПЕНІВКА, ГУЛЯЙПІЛЬСЬКИЙ РАЙОН, ЗАПОРІЗЬКА обл., 70211, УКРАЇНА				

1. Баланс на 31 грудня 2022 р.

Актив	Код рядка	Форма № 1-м Код за ДКУД 1801006	
		На початок звітного року	На кінець звітного періоду
I	2	3	4
<b>I. Необоротні активи</b>			
Нематеріальні активи	1000	-	-
Первісна вартість	1001	-	-
Накопичена амортизація	1002	( - )	( - )
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби	1010	10 344,6	14 425,8
первісна вартість	1011	15 346,4	20 485,7
знос	1012	( 5 001,8 )	( 6 059,9 )
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
<b>Усього за розділом I</b>	<b>1095</b>	<b>10 344,6</b>	<b>14 425,8</b>
<b>II. Оборотні активи</b>			
Запаси :	1100	8 497,7	4 299,4
у тому числі готова продукція	1103	713,6	2 757,8
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	-	240,8
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	554,4	36,2
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	816,3	504,0
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	0,1	1 210,0
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	-
<b>Усього за розділом II</b>	<b>1195</b>	<b>9 868,5</b>	<b>6 290,4</b>
<b>III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття</b>	<b>1200</b>	-	-
<b>Баланс</b>	<b>1300</b>	<b>20 213,1</b>	<b>20 716,2</b>

## Продовження ДОДАТКУ А

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
<b>I. Власний капітал</b>			
Зареєстрований (паєвий) капітал	1400	1,0	1,0
Додатковий капітал	1410	3,4	3,4
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	17 552,0	17 488,5
Неоплачений капітал	1425	( - )	( - )
<b>Усього за розділом I</b>	<b>1495</b>	<b>17 556,4</b>	<b>17 492,9</b>
<b>II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення</b>			
<b>III. Поточні зобов'язання</b>			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	2 492,9	2 837,9
розрахунками з бюджетом	1620	118,0	324,2
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	3,8	3,3
розрахунками з оплати праці	1630	42,0	20,8
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	-	37,1
<b>Усього за розділом III</b>	<b>1695</b>	<b>2 656,7</b>	<b>3 223,3</b>
<b>IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття</b>	<b>1700</b>	<b>-</b>	<b>-</b>
<b>Баланс</b>	<b>1900</b>	<b>20 213,1</b>	<b>20 716,2</b>

2. Звіт про фінансові результати  
за Рік 2022 р.

Стаття	Код рядка	Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007	
		За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	15 616,4	19 809,5
Інші операційні доходи	2120	146,1	1 265,7
Інші доходи	2240	100,0	58,4
<b>Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)</b>	<b>2280</b>	<b>15 862,5</b>	<b>21 133,6</b>
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	( 11 433,1 )	( 8 755,3 )
Інші операційні витрати	2180	( 271,6 )	( 1 204,2 )
Інші витрати	2270	( 664,0 )	( 434,6 )
<b>Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)</b>	<b>2285</b>	<b>( 12 368,7 )</b>	<b>( 10 394,1 )</b>
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	3 493,8	10 739,5
Податок на прибуток	2300	( - )	( - )
<b>Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)</b>	<b>ЕП 2350</b>	<b>3 493,8</b>	<b>10 739,5</b>

Керівник

(підпис)

Головний бухгалтер

(підпис)

КОРОСТЕЛЬ  
ОБА ІРИНА  
АНАТОЛІЙ

КОРОСТЕЛЬОВА ІРИНА АНАТОЛІЙВНА

(ініціали, прізвище)

(ініціали, прізвище)

<sup>1</sup> Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад

## ДОДАТОК Б

### Групи запасів відповідно до системи ABC

Група	Вид запасів	Характеристика
А	найбільш цінні запаси	<ul style="list-style-type: none"> <li>- включає найбільш дорогоцінні запаси з тривалим циклом замовлення та нестача яких призведе до тяжких фінансових наслідків для підприємства;</li> <li>- вимагає систематичного обліку та контролю (щонеділі);</li> <li>- вимагає застосування різних моделей оптимізації запасів;</li> <li>- передбачає обов'язково наявність страхового запасу.</li> </ul>
В	менш важливі запаси	<ul style="list-style-type: none"> <li>- включає запаси, які мають меншу значимість для забезпечення безперервного процесу виробництва;</li> <li>- контролюється та аналізується шляхом щомісячної інвентаризації;</li> <li>- вимагає застосування різних моделей оптимізації запасів;</li> <li>- передбачає формування страхового запасу.</li> </ul>
С	малоцінні запаси	<ul style="list-style-type: none"> <li>- включає запаси з низькою вартістю та які не відіграють значної ролі в формуванні фінансових результатів;</li> <li>- періодично контролюються (щокварталу);</li> <li>- закупаються в великій кількості;</li> <li>- завжди є в наявності.</li> </ul>



## ДОДАТОК В

### Структурне обстеження підприємства

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ 2 2 1 5 8 6 5 8

Державне статистичне спостереження

Статистична конфіденційність забезпечується  
статтею 29 Закону України "Про офіційну статистику"

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186<sup>3</sup> Кодексу України про адміністративні правопорушення

Безкоштовний сервіс для електронного звітування "Кабінет респондента" за посиланням: <https://statzvit.ukrstat.gov.ua>

#### СТРУКТУРНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА за 2022 рік

Подають:	Термін подання
юридичні особи (підприємства)	не пізніше 28 лютого
- територіальному органу Держстату	

№ 2-підприємство (річна)  
ЗАТВЕРДЖЕНО  
Наказ Держстату  
10 червня 2022 р. № 184  
(зі змінами, внесеними  
наказом Держстату  
від 10 листопада 2022 р. № 279)

**Респондент:**  
Найменування: ТОВ "ЛАВАНДА."

Місцезнаходження (юридична адреса): Садова, буд. 2/А, с. УСПЕНІВКА, ГУЛЯЙПІЛЬСЬКИЙ РАЙОН, ЗАПОРІЗЬКА обл., 70211, УКРАЇНА  
*(поштовий індекс, область /АР Крим, район, населений пункт, вулиця /провулок, площа тощо, № будинку /корпусу, № квартири /офісу)*

Територіальна громада: \_\_\_\_\_

Адреса здійснення діяльності, щодо якої подається форма звітності (фактична адреса):  
Садова, буд. 2А, с. УСПЕНІВКА, ЗАПОРІЗЬКА обл., 70211, Україна  
*(поштовий індекс, область /АР Крим, район, населений пункт, вулиця /провулок, площа тощо, № будинку /корпусу, № квартири /офісу)*

Територіальна громада: \_\_\_\_\_

Код території відповідно до Кодифікатора адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад (КАТОТТГ) за юридичною адресою

U A 2 3 1 0 0 0 7 0 0 1 0 0 3 6 6 8 2

(код території визначається автоматично в разі подання форми в електронному вигляді)

#### Інформація щодо відсутності даних

У випадку відсутності даних необхідно поставити у прямокутнику позначку - **V**

Зазначте одну з наведених нижче причин відсутності даних:

## Продовження ДОДАТКУ В

Стор. 2 ф. № 2-підприємництво (річна)

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ 2 2 1 5 8 6 5 8

## Розділ 1. Структурні зміни та інші події, що відбулися на підприємстві у звітному році

Господарська діяльність здійснювалась протягом 1 2 місяців звітного року (ряд. 100)

(кількість місяців від 01 до 12 у цілих числах)

Основний вид економічної діяльності у звітному році			
Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур			0 1 . 1 1
назва виду економічної діяльності (згідно із Класифікацією видів економічної діяльності КВЕД-2010) (код за КВЕД-2010)			
№ рядка	Назва зміни	Дата події	
		число	місяць
101	Зменшення активів унаслідок виділу частини майна для створення нового підприємства-юридичної особи		
102	Збільшення активів унаслідок приєднання інших підприємств-юридичних осіб, які припинили свою діяльність		
(потрібне позначте V)			
103	Узято в оренду основні засоби іншого підприємства		
104	Передано в оренду основні засоби свого підприємства		
105	На підприємстві не було жодної з вищенаведених подій (якщо не заповнені ряд. 101-104)		V

## Розділ 2. Інформація щодо зовнішньоекономічної діяльності у звітному році

(потрібне позначте V)

Чи здійснювало Ваше підприємство експорт-імпорт продукції (товарів, послуг) протягом звітного року?	Так <input type="checkbox"/>	Ні <input checked="" type="checkbox"/>	(ряд. 200)
Чи здійснювало Ваше підприємство експорт-імпорт послуг протягом звітного року?	Так <input type="checkbox"/>	Ні <input checked="" type="checkbox"/>	(ряд. 201)

## Розділ 3. Кількість працівників, відпрацьований час та фонд оплати праці штатних працівників

(ряд. 300-304 заповнюють у цілих числах)

№ рядка	Назва показників	Код Євростату відповідно до Регламенту (ЄС) № 2020/1197 від 30.07.2020	За рік
А	Б	В	1
300	Середня кількість працівників (середньооблікова кількість штатних працівників, середня кількість зовнішніх сумісників та працюючих за цивільно-правовими договорами), осіб	220102	6
301	середньооблікова кількість штатних працівників (ряд. 301 гр. 1 <= ряд. 300 гр. 1)		6
302	Кількість неоплачуваних власників, засновників підприємства та членів їхніх сімей, осіб	220103	6
303	Середня кількість працівників в еквіваленті повної зайнятості, осіб	220201	9168
304	Кількість відпрацьованих годин працівниками, зазначеними в ряд. 300 гр. 1, людиногодин		
305	Фонд оплати праці штатних працівників, зазначених у ряд. 301 гр. 1, тис.грн з одним десятковим знаком		397,6

## Продовження ДОДАТКУ В

Стор. 3 ф. № 2-підприємництво (річна)

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ

2 2 1 5 8 6 5 8

## Розділ 4. Показники діяльності підприємства

(тис. грн з одним десятковим знаком)

№ рядка	Назва показників (коди рахунків відповідно до спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку або Плану рахунків бухгалтерського обліку)	Код Євростату відповідно до Регламенту (ЄС) № 2020/1197 від 30.07.2020	За рік
А	Б	В	1
400	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без ПДВ та акцизного податку (рахунок 70 (без ПДВ та акцизного податку) або рахунки 70, 71 (без ПДВ та акцизного податку))	250101	15 616,4
402	Вартість продукції (робіт, послуг) власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства (рахунки 15, 23)		-
403	вартість продукції (робіт, послуг) власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства з метою інвестування свого підприємства (рахунок 15 або рахунок 15, субрахунки 151, 152, 153, 154, 155) (ряд. 403 гр. 1 <= ряд. 402 гр. 1)		-
404	Дохід від продажу основних засобів (без ПДВ), утримуваних для продажу (рахунок 70 або рахунок 71, субрахунок 712)		-
405	Субсидії та дотації на виробництво (рахунок 48 або рахунки 48, 71, субрахунок 718)		-
406	Матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві продукції (товарів, послуг) (без ПДВ) (рахунки 23, 91, 96 або рахунки 23, 91, 92, 93, 94)		10 907,6
407	платежі підрядникам (із рахунку 68 або із рахунку 63) (ряд. 407 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240106	212,0
408	платежі агентствам з працевлаштування за послуги з підбору працівників (ряд. 408 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240103	-
409	витрати з оперативної оренди (лізингу) зі строком більше одного року, крім орендної плати за земельні ділянки (ряд. 409 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240104	-
410	орендна плата за земельні ділянки, крім орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності (ряд. 410 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240104	1 622,2
411	Амортизація (рахунки 23, 96 або рахунки 23, 83, 91, 92, 93)		1 058,0
412	Витрати на оплату праці (рахунки 47, 66 або рахунки 47, 66, 81)	220302	397,6
413	витрати на навчальні відпустки, у зв'язку з реорганізацією та скороченням штату, доплати в разі тимчасової непрацездатності (ряд. 413 гр. 1 < ряд. 412 гр. 1)		-
414	Відрахування на соціальні заходи (із рахунку 64 або із рахунку 65, 82) (ряд. 414 гр. 1 < ряд. 412 гр. 1)	220303	89,9
415	Вартість товарів і послуг, придбаних у звітному році для перепродажу (без ПДВ) (із рахунку 26 або рахунок 28)	240102	-
416	Витрати на придбання енергопродуктів для власних потреб (крім використаних як сировина та для перепродажу) (без ПДВ) (із рахунку 68 або із рахунку 63)	240105	2 255,4
417	Податки та збори, пов'язані з виробництвом продукції (товарів, послуг) (із рахунку 64)		145,9
418	Податки та збори, пов'язані з обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг), крім ПДВ та акцизного податку (із рахунку 64)		-
419	Кількість магазинів роздрібною торгівлі, од (показник заповнюється, якщо підприємство має у своєму складі один або декілька магазинів, діяльність яких належить до видів економічної діяльності з кодами 47.11-47.79, крім коду 47.30 за КВЕД)		
422	Торгова площа магазинів роздрібною торгівлі, м <sup>2</sup> у цілих числах (показник відображає інформацію по магазинах роздрібною торгівлі, кількість яких наводиться у ряд. 419)		

## Дохід від виконання будівельних робіт

на умовах підряду (без ПДВ)

(код Євростату 250111) (рахунок 70 (без ПДВ))

- тис. грн з одним десятковим знаком (ряд. 420) (ряд. 420 &lt;= ряд. 400 гр. 1 розділу 4)

## Добові витрати (крім вартості проїзду

та витрат на наймання житлового

приміщення, які включено до ряд. 406)

(рахунок 37, субрахунок 372)

- тис. грн з одним десятковим знаком (ряд. 421)

## Продовження ДОДАТКУ В

Стор. 4 ф. № 2-підприємництво (річна)

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ	2	2	1	5	8	6	5	8
-----------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

## Розділ 5. Запаси

(тис. грн з одним десятковим знаком)

№ рядка	Назва показників (коди рахунків відповідно до спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку або Плану рахунків бухгалтерського обліку)	Код Євростату відповідно до Регламенту (ЄС) № 2020/1197 від 30.07.2020	На початок року	На кінець року
А	Б	В	1	2
500	Виробничі запаси (сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, уключаючи малоцінні та швидкозношувані предмети (без ПДВ) (рахунок 20 або рахунки 20, 22)		2 502,7	1 088,1
501	Незавершене виробництво (рахунок 23 або рахунки 23, 25)	240202	5 281,4	453,5
502	Готова продукція (із рахунку 26 або рахунки 26, 27)	240202	713,6	2 757,8
503	Товари та послуги для перепродажу (без ПДВ) (із рахунку 26 або рахунок 28)	240203	-	-

## Розділ 6. Капітальні інвестиції

(без ПДВ, тис. грн у цілих числах)

№ рядка	Назва показників	За рік
А	Б	1
600	Усього капітальних інвестицій за видами активів (ряд. 600 гр. 1 >= ряд. 601 гр. 1)	5 139 293
601	Матеріальні активи (ряд. 601 гр. 1 >= сумі ряд. 602, 603, 604, 605, 606 гр. 1)	5 139 293
602	будівлі житлові (ряд. 602 гр. 1 <= ряд. 601 гр. 1)	-
603	будівлі нежитлові (ряд. 603 гр. 1 <= ряд. 601 гр. 1)	-
604	інженерні споруди (ряд. 604 гр. 1 <= ряд. 601 гр. 1)	-
605	машини, обладнання та інвентар (ряд. 605 гр. 1 <= ряд. 601 гр. 1)	2 645 000
606	транспортні засоби (ряд. 606 гр. 1 <= ряд. 601 гр. 1)	2 441 660

ЕП  
КОРОСТЕЛЬ  
ОВА ІРИНА  
АНАТОЛІВНА

ІРИНА КОРОСТЕЛЬОВА  
(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Місце підпису керівника (власника) або особи,  
відповідальної за достовірність наданої інформації

телефон: 0978492311

електронна пошта: Lavanda2017D@gmail.com

## Продовження ДОДАТКУ В

Стор. 3 ф. № 2-підприємництво (річна)

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ

2 2 1 5 8 6 5 8

## Розділ 4. Показники діяльності підприємства

(тис. грн з одним десятковим знаком)

№ рядка	Назва показників (коди рахунків відповідно до спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку або Плану рахунків бухгалтерського обліку)	Код Євростату відповідно до Регламенту (ЄС) № 2020/1197 від 30.07.2020	За рік
А	Б	В	1
400	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без ПДВ та акцизного податку (рахунок 70 (без ПДВ та акцизного податку) або рахунки 70, 71 (без ПДВ та акцизного податку))	250101	15 616,4
402	Вартість продукції (робіт, послуг) власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства (рахунки 15, 23)		-
403	вартість продукції (робіт, послуг) власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства з метою інвестування свого підприємства (рахунок 15 або рахунок 15, субрахунок 151, 152, 153, 154, 155) (ряд. 403 гр. 1 <= ряд. 402 гр. 1)		-
404	Дохід від продажу основних засобів (без ПДВ), утримуваних для продажу (рахунок 70 або рахунок 71, субрахунок 712)		-
405	Субсидії та дотації на виробництво (рахунок 48 або рахунки 48, 71, субрахунок 718)		-
406	Матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві продукції (товарів, послуг) (без ПДВ) (рахунки 23, 91, 96 або рахунки 23, 91, 92, 93, 94)		10 907,6
407	платежі підрядникам (із рахунку 68 або із рахунку 63) (ряд. 407 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240106	212,0
408	платежі агентствам з працевлаштування за послуги з підбору працівників (ряд. 408 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240103	-
409	витрати з оперативної оренди (лізингу) зі строком більше одного року, крім орендної плати за земельні ділянки (ряд. 409 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240104	-
410	орендна плата за земельні ділянки, крім орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності (ряд. 410 гр. 1 < ряд. 406 гр. 1)	240104	1 622,2
411	Амортизація (рахунки 23, 96 або рахунки 23, 83, 91, 92, 93)		1 058,0
412	Витрати на оплату праці (рахунки 47, 66 або рахунки 47, 66, 81)	220302	397,6
413	витрати на навчальні відпустки, у зв'язку з реорганізацією та скороченням штату, доплати в разі тимчасової непрацездатності (ряд. 413 гр. 1 < ряд. 412 гр. 1)		-
414	Відрахування на соціальні заходи (із рахунку 64 або із рахунку 65, 82) (ряд. 414 гр. 1 < ряд. 412 гр. 1)	220303	89,9
415	Вартість товарів і послуг, придбаних у звітному році для перепродажу (без ПДВ) (із рахунку 26 або рахунок 28)	240102	-
416	Витрати на придбання енергопродуктів для власних потреб (крім використаних як сировина та для перепродажу) (без ПДВ) (із рахунку 68 або із рахунку 63)	240105	2 255,4
417	Податки та збори, пов'язані з виробництвом продукції (товарів, послуг) (із рахунку 64)		145,9
418	Податки та збори, пов'язані з обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг), крім ПДВ та акцизного податку (із рахунку 64)		-
419	Кількість магазинів роздрібною торгівлі, од (показник заповнюється, якщо підприємство має у своєму складі один або декілька магазинів, діяльність яких належить до видів економічної діяльності з кодами 47.11-47.79, крім коду 47.30 за КВЕД)		
422	Торгова площа магазинів роздрібною торгівлі, м <sup>2</sup> у цілих числах (показник відображає інформацію по магазинах роздрібною торгівлі, кількість яких наводиться у ряд. 419)		

Дохід від виконання будівельних робіт на умовах підряду (без ПДВ)

(код Євростату 250111) (рахунок 70 (без ПДВ))

- тис. грн з одним десятковим знаком (ряд. 420) (ряд. 420 &lt;= ряд. 400 гр. 1 розділу 4)

Добові витрати (крім вартості проїзду та витрат на наймання житлового приміщення, які включено до ряд. 406)

(рахунок 37, субрахунок 372)

- тис. грн з одним десятковим знаком (ряд. 421)